

**U'Netaneh Tokef:
Understanding the Martyrological,
Midrashic and Talmudic Roots**

Rabbi Kenneth Brander

Tuesday, July 13
12:30 – 2 pm

**Manhattan Beit Midrash
Community Program**

Yeshiva University
CENTER FOR THE JEWISH FUTURE

Rabbi Kenneth Brander

Rabbi Kenneth Brander is the inaugural Dean of Yeshiva University Center for the Jewish Future (CJF). Rabbi Brander is also the Rabbi Emeritus of the Boca Raton Synagogue, founding dean of the Boca Raton Community Kollel, and founder of the Weinbaum Yeshiva High School of Broward and Palm Beach Counties. He is a 1984 alumnus of Yeshiva College and received his ordination from the Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary in 1986. During that time he served as the student assistant to the esteemed Rabbi Joseph B. Soloveitchik. He received special ordination from Machon Puah, a center of medical ethics in Israel, in 1999 and from the Chief Rabbi, Mordechai Eliyahu, in the field of medical ethics—infertility, gynecology, and *halakhah*. He is currently a PhD candidate in general philosophy at Florida Atlantic University (FAU).

Rabbi Brander has authored many articles in various scholarly journals and also co-edited *The Yeshiva University Haggadah*. He is married to Rachel Tambor Brander. They are blessed with five children.

The Manhattan Women's Summer Beit Midrash

Sponsored by Yeshiva University's Center for the Jewish Future and Lincoln Square Synagogue, this 4 week program combines dynamic Torah study with community outreach. The Beit Midrash is comprised of 10 full time learning Fellows who learn in text-intensive sessions and lectures focusing on Halakha, Gemara and Tanach. The community from the surrounding area of the Synagogue and the metropolitan area are welcome to join the Fellows in their full-time study as well as take advantage of special community programming such as, evening lectures, afternoon programs for elementary school students and lunch and learn sessions for women in the community. This year's Beit Midrash dates are July 6 - 29. Please contact Sarah Emerson Helfand for more information at semerson@yu.edu.

Yeshiva University's Center for the Jewish Future:

Our mission is to shape, enrich and inspire the contemporary Jewish community with the resources of Yeshiva University in the following three ways: infusing the student body with a spirit of leadership and sense of Klal Yisrael; building, cultivating, and supporting communities and their lay and rabbinic leaders; and creating a global movement that promotes the values of Yeshiva University.

Source #1 Biblical Sources

A. Habakuk 1:7

ז אִים וְנוֹרָא הוּא מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׁאֵתוֹ יֵצֵא

They are terrible and dreadful; their law and their majesty proceed from themselves

B. Bamidbar 24:7

ז יֵלֶם מִים מִדְּלֵיו וְזָרְעוֹ בְּמִים רַבִּים וְיֵרֶם מֵאֲנָג מְלָכֵו וְתִנְשֵׂא מַלְכוּתוֹ

Water shall flow from his branches, and his seed shall be in many waters; and his king shall be higher than Agag, and his kingdom shall be exalted.

C. Yeshayahu 16:5

ה וְהוֹכֵן בְּחֶסֶד כִּסֵּא וְיֵשֵׁב עָלָיו בְּאֵמֶת בְּאֵהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדֹרֵשׁ מִשְׁפָּט וּמֵהֵר צֶדֶק

And a throne is established through mercy, and there sitteth thereon in truth, in the tent of David, one that judgeth, and seeketh justice, and is ready in righteousness.

D. Avot 4:22

כב הוּא הָיָה אוֹמֵר, תִּילּוּדִים לְמוֹת, וְהַמָּתִים לְהַחְיִית, וְהַחְיִים לְדוֹן. לִידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדוֹעַ
שְׁהוּא קַל, הוּא תִּיּוֹצֵר, הוּא תְּבוֹרָא, הוּא תִּמְכִּין, הוּא תִּדִין, הוּא עֵד.

E. Ta'anit 2:4

ד עַל תְּרַאשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר, מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּחֵר תְּמוֹרִית, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע
בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. עַל הַשְּׁנִיָּה הוּא אוֹמֵר, מִי שֶׁעָנָה אֶת
אֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זוֹכֵר
תְּנִשְׁכַּחוֹת.

To the first he (the reader) shall say additionally: "May He who answered Abraham on Mount Moriah answer you, and listen to your (prayer and) cry on this day. Blessed art thou, O Lord, Redeemer of Israel!" To the second he shall say: "May He who answered our ancestors on the Red Sea answer you, and listen favorably unto your cry this day. Blessed art thou, O Lord, who rememberest all things forgotten (by man)!"

F. Sifri Devarim 307

כשאדם נפטר מן העולם באים כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומרים לו כך וכך עשית ביום פלוני וכך וכך עשית ביום פלוני אתה מאמין בדברים הללו והוא אומר הן אומרים לו חתום שנאמר + איוב לו ז + ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו. צדיק וישר הוא, והוא מצדיק את הדין ואומר יפה נידנתי וכן הוא אומר + תהלים נא ו+ למען תצדק בדבריך.

G. Tehilim 103:15

טו אָנוֹשׁ כַּחצִיר יָמָיו כַּצִּיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יִצְיָץ:

As for man, his days are as grass; as a flower of the field, so he flourisheth.

H. Tehilim 144:4

ד אָדָם לֵהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כַּצֵּל עוֹבֵר:

Man is like unto a breath; his days are as a shadow that passeth away.

I. Brachot 33a

כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים - על אחת כמה וכמה!

Source #2 Ohr Zarua vol 2: Laws of Rosh Hashana

R. Yitzchak ben R. Moshe of Vienna was born ca. 1180, and died ca. 1250. He was a student of Ra'avyah and other Tosafists in Ashkenaz, and was the teacher of Maharam of Rothenburg and other Tosafists. He is best known for his Or Zarua, one of the most important halachic compendia containing the decisions of Ashkenazic rishonim. This work is arranged according to the order of the Talmudic tractates (the breakdown of the work into simanim is a printer's innovation, and is somewhat arbitrary). The halachic decisions of the Or Zarua are cited frequently by later authorities, primarily by the Mordechai and the Hagahot Asheri, and are often cited by the Beit Yosef and other posekim.

מצאתי מכתב ידו של ה"ר אפרים מבונא בר יעקב who lived 150 yrs after the story. שר' אמנון ממגנצא יסד ונתנה תוקף על מקרה הרע שאירע לו וז"ל

מעשה בר' אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה תואר ויפה מראה והחלו השרים וההגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם וימאן לשמוע להם ויהי כדברם אליו יום יום ולא שמע להם ויפצר בו ההגמון ויהי כהיום בהחזיקם עליו ויאמר חפץ אני להועץ ולחשוב על הדבר עד שלשה ימים וכדי לדחותם מעלי אמר כן ויהי אך יצא יצא מאת פני ההגמון שם הדבר ללבו על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלקים חיים ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכול ולשתות ונחלה ויבואו כל קרוביו ואוהביו לנחמו וימאן להתנחם כי אמר ארד אל ניבי אבל שאולה ויבך ויתעצב אל לבו ויהי ביום השלישי בהיותו כואב ודואג וישלח ההגמון אחריו ויאמר לא אלך ויוסף עוד הצר שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה וימאן ללכת אליו ויאמר ההגמון מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו וימהרו ויביאו אותו ויאמר לו מה זאת אמנון למה לא באת אלי למועד אשר יעדת לי להועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את בקשתי ויען ויאמר אמנון אני את משפטי אחרון כי הלשון אשר דבר ותכזב לך דינה לחתכה כי חפץ היה ר' אמנון לקדש את ה' על אשר דבר ככה ויען ההגמון ויאמר לא כי הלשון לא אחתוך כי היטב דברה אלא הרגלים אשר לא באו למועד אשר דברת אלי אקצץ ואת יתר הגוף איסר ויצו הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו התחפוף עוד אמנון להפך לאמונתו ויאמר לא ויהי ככלותם לקצץ צוה הרשע להשכיב את ר' אמנון במגן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצידו וישלחו לביתו הכי נקרא שמו ר' אמנון כי האמין באל חי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה רק על הדבר שיצא מפיו. אחר הדברים האלו קרב מועד והגיע ר"ה בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל ש"צ. ויעשו כן ויהי כאשר הגיע ש"צ לומר הקדושה וחיות אשר הנה א"ל ר' אמנון אמתן מעט ואקדש את השם הגדול ויען בקול רם ובכך לך תעלה קדושה כלומר שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך ואח"כ אמר ונתנה תוקף קדושת היום ואמר אמת כי אתה דיין ומוכיח כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו וכן כל הענין והזכיר וחיותם יד כל אדם בו ותפקוד נפש כל חי שכך נגזר עליו בר"ה. וכשגמר כל הסילוק נסתלק ונעלם מן העולם לעין כל ואיננו כי לקח אותו אלקים ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. אחר הדברים והאמת אשר הועלה ר' אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה ביום השלישי לטהרתו נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס ולימד לו את הפיוט ההוא ונתנה תוקף קדושת היום ויצו עליו לשלוח אותו בכל התפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון ויעש הגאון כן:

סליקו להו הלכות ראש השנה

השיב מו' רבי שמחה זצ"ל על אחד שלא רצה ליתן המס עם הקהל מפני שמחלו לו ההגמון. וזה לשונו: הדבר ידוע כל מי שדר בעיר ונושא ונותן כולם שותפין על כולם מוטלת מנת המלך ומנת ההגמון ואפי' פדרכת מסייע מתא ואחרי שהם שותפים הבא להציל מעצמו הציל לאמצע אפי' הציל בגופו כ"ש בדבריו לא בלבד שפטרו ההגמון או המלך שלא לתת אלא אפילו נתן והחזיר לו ההגמון סבורני שהציל לאמצע דאמרי' בהגוזל בתרא ששירה שיצאה למדבר ועמד עליה גייס וטרפה ועמד אחד מהם והציל הציל לאמצע ואם אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו מדקאמר וטרפה משמע שהציל מה שלקחו כבר ומוקי לה רמי בר חמא בשותף אמר מיפלג פלג לא אמר לא פלג והכא אפי' אמר לא פלג דכל זמן שהם בעיר שותפות לעולם קיימת. ותו אמירה דגמ' דידן מפורש בתוספתא דבבא מציעא דהתם עיקרו והכי מיתניא התם ששירה שהיתה במדבר ונפל עליה גייס ועמד אחד והציל הציל לאמצע ואם התנה עליהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו אלמ' לא נחלקה השותפות באמירה בעלמא וכל מה שאחד מציל בשליחות כל השותפין מציל. וכן כתב רבינו שלמה זצ"ל בתשובות שאין שותפין חולקין אחד בלא חבירו אלא בפני שלשה ובתוך הזמן מעכב אחד על חבירו שלא לחלוק והיינו דקאמר כגון זה שותף חולק שלא מדעת חבירו אע"ג דבעלמא אינו רשאי לחלוק הכא ששם נפשו בכפו להציל שלא מדעת חבירו אפי' תוך הזמן והשירה כל זמן שהם במדבר הוו בתוך הזמן. וסבורני והא דקאמר כגון זה דוקא בכי האי גוונא ששם נפשו בסכנה או שותף חולק שלא מדעת חבירו. אבל אחד מן הצבור שרצה לפרוש מן הצבור להתפטר בפני עצמו ולא כל כמיני' בלא דעת חבירו ואם פיושר לעצמו והקיל ההגמון מעליו הכל לאמצע ועוד אי אית לן למיזל בתר אומדנא כל מה שמקיל לזה מכביד על אחרים וכן תנא בתוספתא שותפין שמחלו להם מוכסין מה שמחלו מחלו לאמצע ואם אמרו בשביל פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו. לפי משמעות לשון הברייתא דקתני מה שמחלו מחלו לאמצע למי היה להיות כי אם לאמצע וסבורני דהכי בעי למימר שביקש אחד מהן למחול לו מה שמחלו לאחד מהן מחלו לאמצע כאילו ה' שלוחם ואם אמרו בשביל פלוני מחלנו שמעצמם אמרו בלא פיוס שלא ביקש אחד מהן למחול מה שמחלו מחלו לו. מהתם משמע שאפי' במקום שאין אחרים מפסידים במחילתו של זה אפי' הכי מה שמחלו הוא לאמצע. וההיא דחזקת הבתים פדרכת מסייע מתא והני מילי באצילתיה מתא אבל אנדיסקי' סייעתא דשמיא הוא פר"ח זצ"ל אנדיסקי' אם נמצאו בני אדם שם שאינם מן בני המקום ואמרו השלטון כי זה פדרכת מתא עני ונתרצה לו השלטון וכתב לו אנדיסקי' שהניח לו מה שעליו אינו נותן לבני העיר כלום. מדקאמר אבל אנדיסקי' סייעתא דשמיא ופר"ח זצ"ל נמצאו שם בני אדם שאינם מן בני המקום ולא קאמר שהוא הציל ונתחנן לפני השלטון ופייסו ש"מ אצילתיה בין הוא ובין אחר לעולם מסייע מתא דכולהו שותפי' נינהו וכולהו שלוחי' דאהדדי. ושמעתי שדודי רבי' קלונימוס זצ"ל קרוב למלכות היה מבני פלטי' של המלך כשהיה המלך שואל מס מבני העיר היה מסייעם בפשרה הגונה ואחר כך היה מבקש מן המלך לנכות מן המס שליש או רביע מה שהיה מגיע לחלקו ליתן כי היה אומר למלך אני עובדך בהלוואות ובענינים הרבה אני רוצה שתתפשריני מן המס ודיני ליתן עמהם. אע"פ שהמלך היה מתרצה לו לנכות מן המס כפי חלקו היה חוזר ונותן עם הקהל. סבור הייתי שמדת רחמנות ומדת חסידות היתה. ואני רואה שמדת הדין הוא כי כל ישראל ערבים זה בזה לקבל עול גלותם ויזכו להשתתף עמהם בנחמתם ובגאולתם - שמחה בר שמואל זצ"ל:

[שם] מתני' הגוזל את השדה ונטלוהו מסיקין שגזלוהו מן הגזלן אם מכת מדינה היא דאנסו אדעתא או דאחריני ודהאיך. אומר לו הרי שלך שמעת מינה אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך הא לאו מכת מדינה היא חייב להעמיד לו שדה אחר. אמרי' הכא במאי עסקי' כגון דאנסוהו ואמרי' ליה אחוי לי ארעתא ואחוי נמי ההוא בהדיהו:

[שם] ההוא גברא דאחוי אכריא דחיטי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב נחמן לשלומי יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא וייתיב רב הונא קמיה דרב נחמן א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא א"ל מתני' ידענא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה וקיימא לן דאחוי אחווי פי' רש"י זצ"ל אחוי אחוויי שלא גזלה אלא שמע מאת המלך שמבקש לגזול שדות והראה לו זה טול קרקע של פלוני:

[דף קי"ז ע"א] רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא אמר ליה כלום מעשה בא לידך אמר לי' ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו וחייתו א"ל זיל אהדר עובדא למריה דתנן ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב. אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל איכא מאן דאמר כי היכי דישאל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור הכי נמי ישראל שאנסוהו גוים להביא ממון חבירו והביא פטור. ואנן לא סבירא לן הכי דכי מעיינת בה בשמעתין לא סלקא בהאי סברא כל עיקר דהא דתניא אם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקי' אי באונס הא אמרת פטור ואי מעצמו מאי איריא נשא ונתן ביד אפי' הראשו' נמי חייב אלא לאו הכי קאמר ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ודוקא הראה אבל נשא ונתן חייב ואע"ג דאנסו ל"ש דאנסוהו להראות והלך הוא והביא לא שנא דאנסוהו להביא והביא והכי נמי מסתברא דאמרי' ההוא גברא דאחוי אחמריה דרב פנחס בר רב חסדא ודרב אמי אמרי' לי אינהו דרי דאמטי בהדן דרא אמטא בהדיהו אתא לקמיה דרב אשי פטריה אמרו ליה רבנן לרב אשי והא תנן אם נשא ונתן ביד חייב א"ל ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה מעיקרא אבל היכא דאוקמינהו עלויה מיקלא קלייה אי אמרת בשלמא הא דתניא חייב אע"ג דאניס היינו דקא מקשו מינה רבנן לרב אשי אלא אי אמרת הא דתניא חייב בלא אניס אבל היכא דאניס פטור היכי קא מקשו רבנן לרב אשי והא ההוא גברא דפטריה רב אשי אנוס הוה ועוד אמאי קאמר להו רב אשי ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה לימא להו ה"מ היכא דלא אניס אבל האי אנוס הוא אלא ש"מ אוקמינהו עלויה אע"ג דאנוס הוא חייב וכי תימא מאי שנא מראה מנושא ונותן ביד דהאי פטור והאי חייב ותרוייהו אניסי' האי גרמא והאי בידיה ומסתעיני נמי האי סברא מיהא דאובתיה רב' אבוהו לרב אשי א"ל אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול של ענבים זה והושיט לו חייב והא הכא אע"ג דקאי עלויה כי יהיב ליה בדיה ופריק הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא דלא מצי שקל ליה ומשום הכי חייב אע"ג דאניס ליה לבתר הכי חייב ושמעת מינה דמאן דשקיל ליה לממונא דחבריה ואמטי ליה לגבי אנס בדיה חייב ואע"ג דאניס עכ"ל. וזה לשון פר"ח זצ"ל אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מצאנו בתלמוד ארץ ישראל בפ' החובל בסוף תני ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור נטל ונתן ביד להם חייב. אמר ר' יוסי הדא דאתמר כשאומר לו תן לנו ממון סתם אבל תן לנו ממון פלוני אפי' נטל ונתן ביד פטור. ורב אשי פטר לההוא דאנסוהו לאחיו דאחוי אחמרא דדרי בהדיהו אמר כיון דאחיו אחיו מיקלא קלייה והא דרא בהדיהו בתר דקלייה לא מיחייב עליה כו' עד ההוא דאפקיד גבי חבריה כסא דכספא אתו עליה גבי' ושקיל לההוא כסא ויהביה להו אתא לקמי' דרבה פטריה א"ל אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא אלא אמר רב אשי אי אינש אמיד הוא עליה ידיהו אתו גבוי והאי מציל עצמו בממון חבירו וחייב ואי לא אדעתא דהאי כסא אתו עליה ופטור וקיי"ל כרב אשי. דייקי' מינה דאי אנסוהו גוים ואמרו לו תן לנו ממון פלוני ונשא ונתן פטור. עכ"ל.

in Courland (1926). He translated into Yiddish Josephus' *Jewish Wars* (1914), Dubnow's *History of the Jews* (1909–10), and H.G. Wells' *Outline of History* (1930). During the Nazi occupation he was forced to select the books to be shipped to Germany. In the Vilna ghetto Kalmanovitch kept a diary in Hebrew. It is written in a spirit of resignation; he expresses the hope that, by carrying out the orders of the Nazis, some lives might be spared. With the liquidation of the Vilna ghetto in September 1943, he was deported to an extermination camp in Estonia where he died the following winter. His ghetto diary was published in an English translation in the *YIVO Annual of Jewish Social Science*, 8 (1951) and in a Yiddish translation in the *YIVO Bleter*, 35 (1951) and New Series, 3 (1997), 43–113.

BIBLIOGRAPHY: Rejzen, Leksikon, 3 (1929), 693–6; S. Kaczerginski, *Khurbn Vilne* (1947), 208–10; M. Dworzecki, *Yerushalayim de-Lita in Kamfun Umkum* (1948). **ADD. BIBLIOGRAPHY:** Y. Mark, in: *Di Goldene Keyt*, 93 (1977), 127–43.

[Elias Schulman / Gennady Estraiikh (2nd ed.)]

KALMANOWITZ, ABRAHAM (1891–1964), rabbi and *rosh yeshivah*. Born in Delyatis, Belorussia, he received his education at the yeshivot of Zavahil, Eisiskes, Slobodka, and Telz, and was ordained by the rabbis Raphael Shapiro of Volozhin, Elijah Baruch Komai of Mir, Moses Mordecai *Epstein of Slobodka, and Eliezer Rabinowitz of Minsk. At the unusually young age of 22, Kalmanowitz was chosen as the rabbi of Rakov (1913), where he later established an advanced yeshivah (1916). During the Bolshevik Revolution he aided Jews who had been arrested by the Bolsheviks and was consequently arrested and imprisoned in Minsk. Kalmanowitz served as a member of the Mo'ezet Gedolei ha-Torah of *Agudat Israel and was among the founders of the Va'ad ha-Yeshivot in Vilna. He assisted R. Hayyim Ozer *Grodzinski in organizing the Ateret Zevi *kolel* in Vilna which later moved to Otwock. In 1926, Kalmanowitz was elected president of the Mir yeshivah. In 1929 he became the rabbi of Tiktin (Tykocin) and also established a yeshivah there.

After the outbreak of World War II, Kalmanowitz accompanied the Mir yeshivah to Vilna, where it sought refuge. In 1940 he succeeded in emigrating to the United States and there devoted himself to rescuing European rabbis, heads of yeshivot, and their students. Kalmanowitz arranged for the transfer of the Mir yeshivah to Kobe, Japan, and later Shanghai, where Kalmanowitz made himself responsible for its upkeep for the duration of the war. In 1945 he arranged for its transfer to the United States and Erez Israel, and in 1946 he reopened the Mir yeshivah in Brooklyn, New York, with the new arrivals serving as the nucleus. American-born youngsters were gradually attracted to the new school and it became a leading American yeshivah. Later, Kalmanowitz was active in the Ozar ha-Torah, which aided Jewish education in Morocco, Algeria, and Tunisia, bringing youngsters from these countries to the United States to study in a special division of the Mir yeshivah.

BIBLIOGRAPHY: O. Rand (ed.), *Toledot Anshei Shem* (1950), 117f.

[Aaron Rothkoff]

KALMS, SIR (Harold) STANLEY, BARON (1931–), British businessman, communal leader, and figure in the Conservative Party. Born in London in 1931, Kalms was chairman of the Dixon Group from 1948 to 2002, which he developed from a single photographic shop into one of the biggest and best known of British high street retail chains, specializing in electronic equipment, especially televisions and stereos, computers, and household appliances. Dixons also owned a number of other well-known British retail chains in the same field, such as Currys and PCWorld. Within the Anglo-Jewish community Kalms became well known as the author of the "Kalms Report" of 1992, entitled *A Time For Change*, which recommended a sweeping reorganization of the financial bases of the mainstream United Synagogue. He was also the founder of the Stanley Kalms Foundation to encourage Orthodox Jewish education. In addition, Kalms was an influential figure in the administrative organization of the Conservative Party, serving from 2001 as the Party's treasurer. He was knighted in 1996 and received a life peerage in 2004.

[William D. Rubinstein (2nd ed.)]

KALNITSKY, GEORGE (1917–), U.S. biochemist, born in Brooklyn, New York City. He worked at the University of Chicago and the U.S. Office of Scientific Research and Development before joining the University of Iowa College of Medicine (1946), where he became professor (1957). His main research field was bacterial and mammalian metabolism. He made major contributions to clarifying the intermediate steps in the citric acid (Krebs) cycle for generating energy from the oxidation of glucose. He also contributed to understanding the chemistry of enzyme action. He was active in Jewish communal affairs.

[Michael Denman (2nd ed.)]

KALONYMUS, one of the most eminent Jewish families in Germany which flourished from the 9th to the 13th century, especially in the cities near the Rhine. Among its members were numerous rabbis, preachers, poets, teachers, authors, moralists, and theologians, and most of the prominent communal leaders of this period came from its ranks. The origins of the family go back to eighth-century Italy, although the name Kalonymus appears in talmudic literature. The father of Onkelos, the great translator of the Bible, was, according to *Avodah Zarah* 11a, called Kalonymus, although other sources refer to him by a different name, e.g., Kolonikos (Git. 56b). While Kalonymus is the name of many medieval Jewish families, its appearance does not always indicate a connection with the family described here.

Two major events stand out in the family's history: the migration of the family from southern Italy to Germany in the ninth century, and their leadership of the Jews in Germany during the Crusades, especially during the massacres of 1096 (the year of the First Crusade) and the subsequent upheaval of the 12th and 13th centuries. The Kalonymus family tree, despite many attempts, has not been accurately described. The

family had many branches, with the same names frequently recurring in different cities and different generations, so that it is very easy to confuse them. The best and most complete tradition regarding the history of the family is given in a small polemical work written probably around 1220 by *Eleazar b. Judah (b. Kalonymus) of Worms, the author of the *Roke'ah*. Eleazar's aim in his polemic was to prove that the version of the prayers recited by himself and his circle was the true one, as opposed to the various changes introduced by rabbis in France and England. He gave a list of his family and teachers in order to demonstrate the antiquity and reliability of his version, which was printed by Joseph *Delmedigo in his *Mazref le-Hokhmah*. The list also appears in other manuscripts and has been discussed at length by many scholars, especially H. Gross and A. Neubauer. The Paris manuscript, no. 772, p. 60a, gives the following version:

"I, Eleazar ha-Katan, received the true version of the prayers from my father and teacher, Rabbi Judah, son of Rabbi Kalonymus, son of Moses, son of Rabbi Judah, son of Rabbi Kalonymus, son of Rabbi Moses, son of Rabbi Kalonymus, son of Judah.

"And I also received it from *Judah he-Hasid, as he received it from his father, Rabbi *Samuel he-Hasid, as he received it from Rabbi Eleazar he-Hazzan of Speyer; for when Rabbi Kalonymus died, his son Rabbi Samuel he-Hasid was only a boy, so he gave (transmitted) it to Rabbi Eleazar he-Hazzan of Speyer, and when he, Rabbi Samuel he-Hasid, grew up, he received [the secrets] from him, as was ordered by Rabbi Kalonymus the Elder.

"And Rabbi Kalonymus the Elder received [the tradition] from his father, Rabbi Isaac; and Rabbi Isaac received [it] from his father, Rabbi Eleazar the Great, son of Rabbi Isaac, son of Rabbi Joshua, son of Rabbi Abun, the Rabbi Abun who was the grandfather of Rabbi Simeon the Great, of Mainz.

"And Rabbi Eleazar the Great was a student of Rabbi Simeon the Great. For Rabbi Isaac, the father of Rabbi Simeon the Great, and Rabbi Joshua, the grandfather of Rabbi Eleazar the Great, were brothers. This is why Rabbi Simeon was like a father to him, for when Rabbi Isaac died his son Rabbi Eleazar the Great was just a small boy, and he grew up in his house and he taught him the Torah, And he was [with] Rabbi Gershom, Me'or ha-Golah.

"Rabbi Judah ha-Kohen also transmitted his [knowledge] to Rabbi Eleazar the Great. This was Rabbi Judah ha-Kohen who wrote the book of laws; he was the father of Rabbi Abraham ha-Kohen, and Rabbi Abraham ha-Kohen was the father of Rabbi Meir ha-Kohen, who was the father of Rabbi Eleazar ha-Kohen he-Hasid. Rabbi Eleazar ha-Kohen he-Hasid was the father of Rabbi Jacob ha-Kohen he-Hasid, the young one.

"They all received the secret of the true version of the prayers, teacher from his teacher, up to Abu Aaron, the son of Rabbi Samuel ha-Nasi, who came from Babylonia because of a misadventure, and had to wander from place to place [as a punishment], until he came to the country of Lombardy, to a city named Lucca, where he found Rabbi Moses [son of Kalonymus], who wrote the *piyyut*, *Eimat Norotekha*, and he [Abu Aaron] transmitted to him all his secrets. And he was Rabbi Moses, son of Kalonymus, son of Rabbi Judah. He was the first who left Lombardy, he and his sons, Rabbi Kalonymus and Rabbi

Jekuthiel, and his relation Rabbi Ithiel, and other important persons; for the king Charles brought them with him from the country of Lombardy, and settled them in Mainz, and there they multiplied and flourished very much; until God's fury hit all the holy communities in the year 1096. And then we were all lost, all perished, except very few who were left from our kinsmen. [Rabbi Kalonymus] the Elder who transmitted [the Torah] to Rabbi Eleazar he-Hazzan of Speyer, as we have written above, and Rabbi Eleazar he-Hazzan transmitted it to Rabbi Judah he-Hasid, and from him I, the small one, received the secrets of the prayers and other secrets."

This list is as close to a Kalonymus family tree as exists today, though many more members of the family are known from other sources (see below). It is evident that the family originally flourished in southern Italy, from where some of its members were moved by one of the Carolingian emperors to the Rhine cities in Germany. There was some controversy among scholars as to the identity of this ruler; some texts explicitly named Charlemagne as the king responsible for the move, but this seems to be a later emendation to the text. It is now accepted that it must have been Charles the Bald, who lived in the second half of the ninth century.

It should be noted that Eleazar of Worms stresses the fact that the family received "secrets" orally from the Babylonian scholar, Aaron son of Samuel. Generally, the Jewish communities in southern Italy were under the influence of the center of learning in Palestine, and not in Babylonia. It seems, therefore, that the traditions transmitted from generation to generation within the Babylonian and Palestinian elements of the family were fused together into one whole which gave the members of the family stature and importance among the scholars in Germany. No clear connection has been established between the Kalonymus family and another family which received secret traditions from Abu Aaron, and which is described in the *Megillat Ahima'az* as an Italian family of the 8th to the 11th centuries.

The Kalonymus family provided the Jews in Germany with leaders of the communities, as attested by the chronicles describing the massacres of the crusaders from 1096 to the middle of the 13th century (see A.M. Habermann, *Gezerot Ashkenaz ve-Zarefat*, 1945). Their leadership extended to cultural fields as well. It is probable that more than a dozen prominent *paytanim*, who wrote of the sufferings of German Jewry during this period, belonged to this family. Many of the most prominent halakhists and talmudic scholars of the time were also members of the Kalonymus family. The *Hasidei Ashkenaz were led and directed by members of the family, who formulated their esoteric theology, and created their code of ethical, pious behavior – *Sefer Hasidim*. Furthermore, the political and cultural life of the Jews in Germany between the 9th and 13th centuries was dominated by the family.

Among the prominent members of the Kalonymus family in Italy and Germany were KALONYMUS OF LUCCA, a *paytan*, who lived in Italy probably in the ninth century; *MOSES BEN KALONYMUS, a *paytan*, who lived in Italy but who moved to Mainz, and influenced the early *paytanim* in Germany,

especially *SIMEON BEN ISAAC; KALONYMUS BEN JUDAH HA-BAḤUR (the Younger), a *paytan* in Mainz at the end of the 11th century and the beginning of the 12th, who witnessed the persecutions of 1096 and who wrote of them in many liturgical poems; KALONYMUS BEN MOSES OF LUCCA, a talmudic scholar, halakhist, and author of many responsa, who probably also emigrated to Mainz; KALONYMUS BEN MESHULLAM HA-PARNAS, the leader of the Mainz community during the persecutions of 1096, who was martyred with his whole community; KALONYMUS BEN ISAAC HA-ZAKEN (the Elder), a communal leader and halakhist, and the founder of the branch of the Kalonymus family which most influenced German Jewry during the 12th and 13th centuries; his son *SAMUEL BEN KALONYMUS HE-ḤASID, the founder of the Ḥasidei Ashkenaz, author of a part of *Sefer Ḥasidim* and other works; Samuel's son, *JUDAH B. SAMUEL HE-ḤASID, who was the principal leader of the Ḥasidei Ashkenaz and the author of *Sefer Ḥasidim*. Other descendants of Kalonymus ha-Zaken were *JUDAH B. KALONYMUS B. MEIR OF SPEYER, author of the monumental talmudic lexicon, *Seder Yihusei Tanna'im ve-Amora'im*; and *JUDAH B. KALONYMUS B. MOSES OF MAINZ, a talmudic scholar and a poet, who was the father of *Eleazar of Worms. Eleazar's children were murdered by the crusaders, probably terminating his family line. The descendants of Judah b. Samuel he-Ḥasid, however, carried on for at least three more generations, giving rise to such scholars as MOSES ZALTMAN, son of Judah, who wrote a commentary on the Torah; *Eleazar b. Moses ha-Darshan, author of mystical and theological works; and MOSES B. ELEAZAR, great-grandson of Judah he-Ḥasid. KALONYMUS BEN GERSHON, a halakhist, also flourished in the 13th century. Among other *paytanim* of the Kalonymus family were *Meshullam ben Moses of the 11th century; MOSES BEN MESHULLAM OF LUCCA (probably the ninth century); KALONYMUS BEN MESHULLAM OF MAINZ, c. 1000; and notably *Meshullam b. Kalonymus of Rome of the tenth century, a *paytan* and halakhist who had contact with Gershom b. Judah, Me'or ha-Golah.

The name Kalonymus appears also among some families in Provence, where several great scholars and writers bear that name, for example the 13th-century writers Kalonymus ha-Nasi of Beaucaire and Kalonymus ben Kalonymus of Arles, author of *Even Boḥan*. However, it is not known whether the Provençal rabbis of this name were connected with the Italian-German family.

BIBLIOGRAPHY: Zunz, *Gesch.*, 104ff.; Landshuth, *Ammudei*, passim; S. Buber (ed.), *Shibbolei ha-Leket* (1887), introd.; Graetz, *Gesch.*, 5 (1895³), n. 12, 383–94; M. Guedemann, *Ha-Torah ve-ha-Ḥayyim be-Arẓot ha-Ma'arav*, 1 (1896; repr. 1968); J.A. Kamelhar, *Ḥasidim ha-Rishonim* (1917); J. Freimann, *Mavo le-Sefer Ḥasidim* (1924); J. Kamelhar, *Rabbeinu Eleazar mi-Germeiza* (1930); Germ. Jud.; A. Aptowitz, *Mavo le-Sefer Ravyah* (1938), 308ff.; A.M. Habermann, *Piyyutei Rabbi Shimon ben-Rabbi Yizḥak ve-Rabbi Moshe ben-Rabbi Kalonymus* (1938); idem, *Gezerot Ashkenaz ve-Zarefat* (1945); idem, *Shirei ha-Yiḥud ve-ha-Kavod* (1948); idem, *Sefer Zekhirah le-Rabbi Efrayim ben Yaakov* (1970); B. Klar (ed.), *Megillat Aḥimale'az* (1944); G. Scholem, *Reshit ha-Kabbalah* (1948), 195–238; A. Epstein, *Kit-*

vei ..., 1 (1950), 245–68; idem, *Mi-Kadmoniyyot ha-Yehudim* (1957), 211ff.; Urbach, *Tosafot*, 164f., 301f.; idem (ed.), *Arugat ha-Bosem*, 4 (1963), passim; Baron, *Social²*, 4 (1957), 46, 103f., 145, 273; 5 (1957), 60f.; J.L. Maimon, *Sefer Yihusei Tanna'im ve-Amora'im me'et Rabbi Yehudah be-Rabbi Kalonymus mi-Speyer* (1963); Roth, *Dark Ages*, index; J. Dan, *Torat ha-Sod shel Ḥasidei Ashkenaz* (1968), 14ff., 50–51; I. Perles, in: *MGWJ*, 25 (1876), 372ff.; idem, in: *Jubelschrift... H. Graetz* (1887), 17ff.; A. Neubauer, in: *REJ*, 23 (1891), 230–7; idem, in: *JQR*, 6 (1893/94), 348–54; D. Kaufmann, *ibid.*, 4 (1892), 20–22; H. Gross, in: *MGWJ*, 49 (1905), 692–700; M. Szulwas, in: *Alummah*, 1 (1936), 152–3; A.J. Bruck, in: *HJ*, 9 (1947), 159–77; A.J. Zuckerman, in: *PAAJR*, 33 (1965), 51ff.; M. Grabois, in: *Tarbiz*, 36 (1967), 49ff. **ADD. BIBLIOGRAPHY:** K.R. Stow, in: *Cross Cultural Convergences in the Crusader Period* (1995), 319–34.

[Joseph Dan]

KALONYMUS BEN KALONYMUS (Ben Meir ha-Nasi; 1286–after 1328), author and translator. Probably born in Arles (Provence), Kalonymus pursued his studies in Salonica and devoted himself from his youth to the translation of Arabic scientific works into Hebrew. His first translation, Ibn Ridwan's *Principles of Medicine*, is believed to have been lost during the expulsion of the Jews from the territories directly under the rule of the king of France in 1306. During the years 1307–17 he lived in Arles (he was in Avignon in 1314), and in 1318 he stayed again for a time in Salonica. He later entered the service of Robert d'Anjou “the Wise” (1277–1343), king of Naples and count of Provence, for whom he is said to have made translations from Arabic and Hebrew into Latin. Probably in about 1319–21, Kalonymus traveled to Rome, where he frequented the circle to which the poet *Immanuel of Rome and the philosopher Judah b. Moses (among others) belonged. Whether, as some surmise, he was the representative sent by the Jews of Rome to the papal court at Avignon in 1321 remains uncertain. When Kalonymus was recalled to Arles, the Rome community addressed to the Jews of Arles a letter composed by the poet Immanuel explaining why it was desirable for Kalonymus to remain in Rome (*Maḥberot Immanuel*, no. 23). However, Kalonymus subsequently made his way home and from there went to Catalonia, but returned to Provence after 1322. In 1324 he was again in Naples and in 1328 he was still busy in Arles working on the Latin translation of Averroes for the King.

The works of Kalonymus comprise a polemic epistle against Joseph *Kaspi (1318; ed. Perles, Munich 1879) written in Provence; *Massekhet Purim*, a parody for the festival of Purim, composed in Rome; this work, in the guise of a talmudic tractate in four chapters, has gone through many editions (Pesaro 1513, c. 1520; Venice 1552, etc.); a fragment on mathematics (Munich MS 290); *Iggeret Musar*, an ethical work written for his son, published by I. Sonne in *Koveẓ al Yad*, 1 (1936), 93–110; *Iggeret ha-Hitnazzelut ha-Katan*, published by J. Schatzmiller in *Sefunot*, 10 (1966), 9–52. One of his best-known works is *Even Boḥan*, a satire in rhymed prose, composed c. 1322 in Barcelona, on the moral and religious abuses prevailing among the author's contemporaries (Naples 1489; Venice 1546; Tel Aviv, ed. A.M. Habermann, 1956). He dedicated it to 10 notable Catalan Jews who had helped him during

elite" (since he is called Jether the Ishmaelite in 1 Chron. 2:17), and threatened to put to death anyone who disputed the *halakhah* which he had received from the *bet din* of Samuel that the law applied only to males.

Equally dramatic were the circumstances which led to the second ruling, the complete abolition of the restriction. On the day when R. Gamaliel was deposed and R. Eliezer b. Azariah appointed *nasi*, "Judah, an Ammonite proselyte," came to the *bet midrash* and asked whether the prohibition applied to him. Joshua b. Hananiah declared himself in favor of his being accepted since the inhabitants of these countries at that time were not descended from the Ammonites and Moabites of the Bible, as "Sennacherib had long ago mixed up all nations." His view was accepted as the *halakhah* (Ber. 28a; cf. Maim., Yad, Issurei Bi'ah 12:25)

[Louis Isaac Rabinowitz]

BIBLIOGRAPHY: G. Landes, in: *IDB*, 1 (1962), 108–14 (incl. bibl.); idem, in: *BA*, 24 (1961), 66–88; B. Oded, in: *EM*, vol. 6, pp. 254–271 (incl. bibl.); N. Glueck, *The Other Side of the Jordan* (1940); idem, in: D. Winton-Thomas (ed.), *Archaeology and Old Testament Study* (1967), 429–53 (incl. bibl.); H.L. Ginsberg, in: *A. Marx Jubilee Volume* (Eng., 1950), 347–68; Noth, in: *ZDPV*, 68 (1949), 36–45; W.F. Albright, in: *Miscellanea Biblica... B. Ubach* (1954), 131–6 (Eng.); H. Gese, in: *ZDPV*, 74 (1958), 55–64; H.G. Reventlow, *ibid.*, 79 (1963), 127–37; N. Avigad, in: *IEJ*, 11 (1952), 163–4; 15 (1965), 222–8. **ADD. BIBLIOGRAPHY:** W. Aufrecht, *Corpus of Ammonite Inscriptions* (1989); S. Ahituv, *Handbook of Ancient Hebrew Inscriptions* (1992), 219–46; B. Macdonald and R. Younker (eds.), *Ancient Ammon* (1999). **IN THE AGGADAH:** Ginzberg, *Legends*, index. **IN THE HALAKHAH:** L. Loew, *Gesammelte Schriften*, 3 (1893), 118–20; Freund, in: *Festschrift... Schwarz* (1917), 180–1.

AMNON (Heb. אֲמֹנִי, אֲמֹנִי, אֲמֹנִי; from the root אָמַן ('*mn*); "to be firm or trustworthy"), eldest son of King David, born in Hebron of Ahinoam the Jezreelitess (11 Sam. 3:2). Becoming infatuated with his beautiful half-sister Tamar, he acted on a ruse devised by his friend Jonadab, "a very clever man," and son of David's brother Shimah, lured her to his bedside on the pretext of illness, raped her, and then cast her out. She then took refuge in the home of her full brother *Absalom. The king did not punish Amnon (11 Sam. 13:21). Two years later Absalom invited Amnon to his estate in Baal-Hazor, together with the other royal princes, for a sheep shearing celebration, and ordered his men to kill him while Amnon was merry with wine. (It appears from 11 Sam. 13:32–33 that Jonadab had now cast his lot with Absalom.) Since David's second son evidently either died young or was incapacitated, Absalom, the third son, now had the strongest claim to the succession on the score of seniority. Recent work from the standpoint of the Bible as literature and feminist criticism has questioned whether Tamar was, in fact, raped. Another trend has been to compare Amnon's actions toward Tamar with David's actions toward Bathsheba.

According to rabbinic tradition (Sanh. 21a), Amnon could have married Tamar as she was conceived prior to her mother's conversion. This tragic incident prompted the rabbis

to forbid an unmarried girl to remain alone with a man in a room (*ibid.* 21a–b). The affair of Amnon and Tamar is stigmatized in *Avot* 5:16 as the prototype of selfish love prompted by lust. For reasons of propriety, the Mishnah excludes the story from public reading in synagogue, whether in the original or in Aramaic translation (Meg. 4:10).

BIBLIOGRAPHY: S. Yeivin, *Mehkarim be-Toledot Yisrael ve-Arzo* (1960), 196; Ginzberg, *Legends*, 4 (1913), 118–9. **ADD. BIBLIOGRAPHY:** P. Tribble, *Texts of Terror* (1984); T. Reis, in: *JANES*, 25 (1997), 43–60.

AMNON OF MAINZ (tenth century), martyr and legendary figure. Amnon is known mainly through *Isaac b. Moses of Vienna (12th–13th century) who quotes *Ephraim b. Jacob (12th century) as speaking of Amnon as "a leader of his generation, wealthy, of distinguished ancestry, and pleasing appearance." The legend is that after Amnon resisted repeated attempts by the bishop of Mainz to persuade him to accept Christianity, he was barbarically mutilated. He was brought back to his home, and on Rosh Ha-Shanah was carried into the synagogue. As the *Kedushah* prayer was about to be recited Amnon asked the *hazzan* to wait while he "sanctified the great name (of God)," and thereupon recited the hymn "*U-Netanneh Tokef Kedushat ha-Yom*" ("Let us tell the mighty holiness of this day"), after which he died. Three days afterward, he appeared in a dream to *Kalonymus b. Meshullam and taught him the entire prayer, asking him to circulate it throughout the Diaspora for recital in synagogues on Rosh Ha-Shanah. This legend, which gained wide credence during the time of the Crusades, inspired many to martyrdom. In Johanan *Treves' commentary on the Roman *maḥzor* (Bologna, 1540) and in various editions of the Ashkenazi rite, the story is repeated with slight changes. In the Ashkenazi liturgy of Rosh Ha-Shanah (and in its eastern branch, of the Day of Atonement also), the recital of the hymn is invested with great solemnity. It has been adapted by many Sephardi communities of the Mediterranean, in some of which it is recited before *Musaf* in a Ladino translation. *U-Netanneh Tokef* is actually older; for it is found in old liturgical manuscripts and in *genizah* fragments. It apparently derives from a very early Palestinian prayer which was later attributed to Amnon.

BIBLIOGRAPHY: *Germ Jud*, 1 (1963), 204. **ADD. BIBLIOGRAPHY:** I.G. Marcus, in: *Studien zur juedischen Geschichte und Soziologie* (Festschrift Carlebach, 1992), 97–113.

[Abraham Meir Habermann]

AM OLAM, Russian Jewish society formed to establish agricultural colonies in the United States. The organization took its name from Perez *Smolenskin's famous Hebrew essay "*Am Olam*, ("The Eternal People"), and was founded in Odessa in 1881 by two young utopian idealists, Mania Bakl and Moses Herder, who called for the settling of Jews on the land in America in the form of socialist communes. Coming at a time of rising Jewish emigration and interest in national and social renewal such as motivated the Bilu movement as well, their ap-

EPHRAIM BEN JACOB OF BONN (b. 1132), liturgical poet and commentator. When his teacher Joel b. Isaac ha-Levi left Bonn, Ephraim succeeded him as *av bet din*. He also taught for some time in Mainz and Speyer. In 1197, he resided in Bonn and Neuss, leaving the latter town only three days before its Jews were massacred. He appears to have died shortly thereafter. Ephraim wrote the *Sefer Zekhirah* ("Book of Remembrance") and dirges on the sufferings of the Jews during the Second Crusade. He also composed *piyyutim* for the festivals, 27 of which (two in Aramaic) have been published. His commentary on *piyyutim* still exists in manuscript; it contains many traditional details concerning the early liturgical poets, poems, and liturgical customs (Hamburg, Ms. no. 152). The well-known legend describing the martyrdom of *Amnon of Mainz, as well as the legend concerning the early *paytan* R. *Yannai, who out of jealousy of his pupil R. Eleazar *Kallir put a scorpion in his shoe, are attributed to him. He also wrote *tosafot* and commentaries to the treatises of *Eruvin*, *Ke-tubbot*, and *Avot*, besides halakhic responsa and commentaries to benedictions and various customs. R. Ephraim is also referred to in his hymns as "Shalom"; it was possibly an additional name. The meaning of the word יְלִיבִיָּה added to his name has not yet been clarified. It has been suggested that he had a German name such as *Geliebter* ("beloved") which was commonly pronounced "yelibā."

BIBLIOGRAPHY: A.M. Habermann (ed.), *Gezerot Ashkenaz ve-Zarefat* (1945), 115–36; Davidson, *Ozar*, 4 (1933), 369, s.v. *Efrayim mi-Bona* (b. *Yakov*); Zunz, *Lit Poesie*, 288–93; *Germ Jud*, 1 (1934), 49–50, no. 6; V. Aptowitzer, *Mavo le-Sefer Ravyah* (1938), 319–21; Habermann, in: *YMḥSI*, 7 (1958), 215–96; Baron, *Social*, index.

[Abraham Meir Habermann]

EPHRAIM BEN SHEMARIAH (c. 980–c. 1060), leader of the Palestinian community in *Cairo during the first half of the 11th century. Ephraim's father, Shemariah, was born in *Gaza and later moved to *Egypt with his family. Ephraim himself studied in the Palestinian yeshivah, where he received the title *haver* ("scholar") from the *gaon* Josiah. He was engaged in commerce, but in about 1020 became the rabbi of the Palestinian community. Although he came into conflict with an opposing faction from time to time, he held his position for more than 30 years. Ephraim supported the Jews in Palestine and, especially, the Palestinian yeshivah. He was a close friend of the *gaon* R. *Solomon b. Judah, with whom he corresponded for many years.

BIBLIOGRAPHY: S. Poznański, in: *REJ*, 48 (1904), 145–75; A. Cowley, in: *JQR*, 19 (1906/07), 107–8; M. Schwab, in: *REJ*, 70 (1920), 63; Mann, *Egypt*, index; Mann, *Texts*, 1 (1931), 314; Hirschberg, *Afrkha*, 1 (1965), 131, 159–60, 175, 260.

[Eliyahu Ashtor]

EPHRAIM IBN AVI ALRAGAN (late 11 and early 12th centuries), North African halakhist. He is referred to in halakhic literature as "Rabbenu Ephraim," "Ephraim of Kaleah," "Ephraim the Sephardi," "Ephraim, pupil of the Rif" (i.e., Isaac

*Alfasi), "Ephraim the Elder," etc. He lived in *Qal'at Ḥammād (Algeria). Ephraim was an outstanding disciple of Alfasi, with whom he discussed halakhic problems and Alfasi at times accepted his view. The *"Mahadura Batra"* (second recension of the *halakhot* of Alfasi) contains Ephraim's amendments. He was the first to write a commentary on the *halakhot* of Alfasi, and this is referred to in the works of *rishonim* under various names: *haggahot* ("glosses"), *hassagot* ("critiques"), *teshuvot* ("responsa"), *tosafot* ("addenda"), and *tashlum halakhot* ("complement to the *halakhot*"). The work has not survived, but quotations from it appear in the works of the *rishonim*, and a substantial part of it, on *Bava Kamma*, was published in the *Temim De'im*, no. 68, margin in the Romm Vilna (1882) edition of Alfasi. The quotations indicate that the book covered the whole of the *halakhot* and possibly also the Mishnah of tractates which Alfasi did not include in his work. The book consists of supplements to the *halakhot* ("additional *halakhot* omitted by Alfasi"), explanations of passages from the *Gemara* which Alfasi quoted without comment, explanations of the text itself, and refutations of Alfasi's critics. It also contains criticism of Alfasi, mainly where he disagrees with the decisions of the Babylonian *geonim* and North African scholars, and with their customs. The criticisms are presented vigorously but respectfully. Sometimes, when an opinion attributed to Alfasi is not acceptable to Ephraim, he, like other admirers of Alfasi, questions the attribution. Ephraim's purpose was to secure universal acceptance for the *halakhot*; even his criticisms were directed to this end, for by citing the views of earlier scholars which conflict with those of Alfasi, those who disagreed with him could still use the work as a whole as an authoritative code. Because the *rishonim* quoted mainly the criticisms of Ephraim, it was thought that the whole work was critical. Ephraim exercised an influence particularly on the early scholars of Provence and Catalonia, such as *Abraham b. David of Posquières, *Zerahiah ha-Levi, *Jonathan ha-Kohen of Lunel, *Isaac b. Abba Mari of Marseilles, and *Nahmanides. Much of his teachings are contained in their works, sometimes without attribution. In some cases his glosses in the margins were incorporated in error by copyists into the text of the *halakhot* itself. Solomon b. Parḥon was one of Ephraim's pupils.

BIBLIOGRAPHY: Benedikt, in: *KS*, 25 (1948/49), 164–9, 229–30; 26 (1949/50), 216, 322–38; 31 (1955/56), 264; Ta-Shema, *ibid.*, 42 (1966/67), 507–8.

[Binyamin Zeev Benedikt]

EPHRAIM SOLOMON BEN AARON OF LUNTSHITS (*Leczyca*; 1550–1619), rabbi and renowned preacher. He was known as "Ephraim of Luntshits," the popular pronunciation of *Leczyca* among Polish Jews. The name "Solomon" was added some time after 1601. In his youth Ephraim was sent to study in the yeshivah of Solomon *Luria. At an early age he had already gained a reputation as a preacher, in which capacity he traveled to Lublin, Lemberg, Jaroslaw, and other towns. It is not known whether he ever held a regular com-

Source #3 Amudei haAvodah & Chakhmei Askenaz haRi-shonim

ר' אמנון. אמרו עלי' שהוא חבר פירט ונתנה הוקף במ"א ובמ"פ ובמחזור רומא הנדפס וכן בכ"י משנת קפ"ו לר"ה וי"כ ע"פ עדות אור זרוע המצבאת בהגה' אשרי לר"ה פ"א ובאריכות יותר בסיפור שכראש הפיוט הנמצא בכל המחזורי'. ובמחזור רומא הנדפס שנת ש"א סוף הסיפור כזה: "ביום השלישי לטהרתו בא (רבי אמנון) במראות הלילה לר' קלונימוס בן ר' משולם ולמד לו הפיוט הזה ונתנה תוקף ויצר עלי' לשלוח אותו בכל תפוצות ישראל להיות לו עד וזכרון ויעש הגאון כן, זהו העתק במחזור ישן אות באות מהעתק שהעתיק אדם אחד מכתובת ידו של ר' יצחק מוויינה ז"ל בעל אור זרוע שמצא כן מכתב ידו של ר' אפרים ז"ל. והתחלתי הסיפור שם במ"ד הוא "ונמצא ככתב ידו של הר"ר אפרים מוויינה ז"ל בר יעקב ז"ל שר' אמנון מכאנצ'ה וגו'". והמעיין סיפור זה מדרוש הג"ל עם הסיפור במחזור

מ"א וויניציאה ש"ס, ימצא טעות במחזור רומא, כי לא ר' אפרים מוויינה היה הכותב כי אם ר' אפרים מבוניא והוא בר יעקב כמ"ש בסיפור ההוא בעצמו וגודע הרב הזה לכותב מאירעות כאלה, ע' עמק הבכא: ד' 42 וצד 48 ולמטה בשכח. גם לפי מחזור רומא למד ר' אמנון פיוטו לר' קלונימוס בן משולם ובמחזור וויניציאה הג"ל, וכן במחזור עם פירוש המסביר (אמ"ד הקל"ח) מכורר יותר שהוא ר' קלונימוס בן ר' משולם בר קלונימוס. ואין ספק שהכוונה על ר' קלונימוס בר ר' משולם הגדול בר קלונימוס בלוקא (ע' למטה בשכח) וחי בערך התס"ה = 1105. וכ"כ ידידי ר' דוד קאססל בהגהותי לקראת הדורות כ"א ב' הגהה ד'. ודברי בעל צמח דוד בשם שלשלת הקבלה שחי ר' אמנון בתחלת אלף השישי ויסד כליחה הא שמוע מופרכים כבר מרוב ה בטעם שר' אפרים מבוניא הכותב בעשה זו בת התקל"ה והוא ולא אחר יסד כליחה הג"ל. ע' למטה בשמו. וכן טעה יאססט (קורות היהודים ח"ז צד 246 והלאה) שהעמיד את ר' אמנון בשנת 1241 ועלי' הטיג מטעם אחר הח' שאצמי בספרו: Diplomat. Geogr. u. Statist. 38 ff. עוד כתב רוב"ה שמצא ונתנה הוקף במחזור כ"י משנת י"ח ובמחזור קרליניא ישן מכמו – ורומא פיוט זה מצא ידידי שטיינשניידער בעמנואל (לט"ל 1843 צד 60)

ראשיתו של לימוד התורה באשכנז

(ג) ר' משולם בר' קלונימוס

בשאלת מקום ישיבתו של ר' משולם בר' קלונימוס הגיעונו מסורות סותרות. במסורות הנזכרות לעיל על הגירת המשפחה נזכר ר' קלונימוס כמי שהיגר יחד עם אביו, ר' משה, מלוקא למגנצא. מסורת זו היא הבסיס העיקרי להנחה שר' קלונימוס ובנו ר' משולם היו ופעלו במגנצא. סיוע לה מכמה מקורות נוספים:

- (א) סיפור המעשה בר' אמנון ממגנצא. מבינו עולה, כי בנו של ר' משולם חי בראשית המאה האחת-עשרה במגנצא (והשווה לעיל).
- (ב) ר' משה בר' איתאל, מחכמי מגנצא במחצית הראשונה של אותה מאה ומצאצאי משפחת קלונימוס, למד אצל ר' משולם: "כך אמר המפרש מפי רבו, שאמר מפי רבינו משה בר' איתאל, ששמע מפי רבנא משולם הגדול ור' משולם מפי ר' שלמה הבבלי"ז.
- (ג) ייתכן כי מצבתו של ר' משולם נתגלתה במגנצא. על המצבה כתוב: "פה נקבר רבנא משולם בן רבנא רבי קלונימוס תנצב"ה". לדעת כמה חוקרים הכוונה אל ר' משולם דידן, נכדו של ר' משה. לכאורה, ניתן להביא סיוע לדעתם ממקום אחר. תארי הכבוד "רבנא" ו"רבי" תולמים את ר' קלונימוס בר' משה ובנו ר' משולם. באותם ימים נתגה באשכנז הקפדה יתירה על השימוש בתארים אלה. הם נדירים באוד, וניתנו רק להכמים מובהקים. נתגלו כמה עשרות מצבות מאשכנז הקדומה, אך התואר "רבנא" מצוי רק בשלוש נוספות של גדולי חכמיה במאה האחת-עשרה⁷⁸.

Source #4 Talmudic & Midrashic Sources for Teshuva, Tefillah & Tzedakah

Talmud Rosh Hashana 16b

ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה. צדקה - דכתיב +משלי י+ וצדקה תציל ממות, צעקה - דכתיב +תהלים קז+ ויצעקו אל ה' בצר להם וממצקותיהם יוציאם, שינוי השם - דכתיב +בראשית יז+ שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה, וכתיב וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן, שינוי מעשה - דכתיב +יונה ג+ וירא האלהים את מעשיהם, וכתיב +יונה ג+ וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ויש אומרים: אף שינוי מקום, דכתיב +בראשית יב+ ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך, והדר ואעשך לגוי גדול. ואידך - ההוא זכותא דארץ ישראל הוא דאהניא ליה.

R. Itz'hak preached: Four things avert the evil decree passed by God on man--viz.: charity, crying [prayer], change of name, and change of action [teshuvah]. Charity," as it is written [Prov. x. 2]: "Charity delivereth from death. Prayer," in accordance with [Psalms, cvii. 19]: "They cry unto the Lord when they are in distress, and He saveth them out of their afflictions." "Change of name," as it is written [Gen. xvii. 15]: "As for Sarai, thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be," and the text continues by saying [ibid. 16]: "Then will I bless her, and give thee a son also of her." "Change of Action" we deduce from Jonah, iii. 10: "And God saw their works that they had turned from their evil ways," and immediately adds: "And God bethought Himself of the evil He had said He would do unto them, and He did it not." Some add to these four a fifth, change of location, as it is written [Gen. xii. 1 and 2]: "And God said to Abraham, get thee out from thy land" (and afterwards), "I will make of thee a great nation."

Source #5 Maharsha

וחזו כנ' יקדן הפייס תשובה חפלה לדקה מעבירין את רוע הגזרה אבל שינוי השם ושינוי מקום לדברי י"א לא זכרן הפייסן שהם גם כן מעבירין הגזרה כדקאמר הכא ולפוס ריהסא איכא למימר בזה דלא זכר הפייסן אלא אלו ג' רוע הגזרה שנאו לכפרה על הגזרה שנאה בשביל חסא תשא"כ שינוי השם ושינוי מקום דלא נאו לשנות הגזרה שנאה על חסא דהא שינוי השם תשרה יליף ושינוי המקום מאברהם דודאי לאו תשום חסא ליה לשנות שם שרה ומקום דאברהם וי"כ בעל י"מ ח"ל מיהו שינוי השם ושינוי המקום לא תלי' לאוקמיה אלא בתי שגזרתו בלי חסא כי בהשטות כו' דאלו תשום חסא תה יופילו שינוי הזה כו' פכ"ל פ"ס באורח אהל הסמ"ג פשין י"ז כתב שפעם בשינוי השם כלומר שאני אחר ואני אותו האיש שעשה אותו מעשה פכ"ל וכה"ג כתב הר"ן והוכיח בשינוי

Source #6 Rambam Teshuva 2:4

מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו כלומר אני אחר ואני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות

Source #7 Rosh -Difference manuscript with only three

ומה שכתבת, באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים, והיה שמו יוסף בן שמעון; ואחר שהמיר אביו, הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל. לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט. תמה אני על המכשירין: אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר; כדאמרין (ר"ה ט"ז): שלשה דברים מבטלין את הגזירה וכו', וי"א אף שנוי השם, כמו שמצינו באברהם ושרה, אבל שם אביו היאך יכול לשנות? והרואים הגט וכתוב בו: יוסף בן שמואל, יאמרו: אינה מגורשת, כי שם בעלה יוסף בן שמעון.

Source #8 Other Biblical sources:

A. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת נח סימן ח

(ח) וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה ילמדנו רבינו מהו ליתן רוק תפל על גבי העין בשבת, א"ר חייא בר אבא בשם רבי לוי אסור ליתן רוק על גבי העין בשבת, מפני שהוא כמרפא בשבת, בוא וראה שאין מכה בעולם שאין לה רפואה ומה היא רפואתו של יצה"ר תשובה דאמר ר"י ב"ר שלום בשם ר"א ג' דברים מבטלין גזרה קשה אלו הן תשובה ותפלה וצדקה, א"ר יוסי אף שינוי השם ומעשים טובים לפיכך הקב"ה מקוה לזור המבול שמא יעשו תשובה, כיון שלא עשו תשובה וימח את כל היקום וגו' ושייר לנח בתבה, כיון שנחו המים היה צריך נח לצאת מן התבה, אלא אמר ברשות הקב"ה נכנסתי שאמר לי בא אתה וכל ביתך אל התבה ועכשיו איני יוצא אלא ברשותו, נגלה עליו הקב"ה שנאמר וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התבה אתה ואשתך.

B. בראשית רבה (וילנא) פרשה מד

ר' יודן בשם ר"א אמר שלשה דברים מבטלים גזירות רעות ואלו הם תפלה וצדקה ותשובה ושלשתן נאמרו בפסוק אחד

C. קהלת רבה (וילנא) פרשה ה ד"ה א [ו] כי

דאמר ר' יודן בש"ר אליעזר ג' דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הן תפלה צדקה ותשובה ושלשתן בפסוק אחד

D. תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ב הלכה א

אמר רבי לעזר שלשה דברים מבטלין את הגזירה קשה ואילו הן תפילה וצדקה ותשובה
ושלשתן בפסוק אחד ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפילה ויבקשו פני
זו צדקה כמה דאת אמר אני בצדק אחזה פניך וישוּבו מדרכיהם הרעים זו תשובה אם
עשו כן מה כתיב תמן ואני אשמע השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם

Source #9: Dealing with the deviation from the Talmud

1. Manuscript from Oxford University and the Prague Machzor

החזקתי ייטלין במייחותע וויי תניסר
נסיין: וועגנדיה ליה טווער וועה
ועבדין זונדע תפלה ויטקה ותשום פיה
תשום ותפלה ויטקה ויעבדין זונדע

2. Maharil

Maharil (Rabbi Jacob ben Moses Moellin) was born in Mainz, Germany, ca. 1360, but studied in Austria. He founded a yeshiva in Mainz in 1387 after his father's death, and soon became recognized as the spiritual leader of Ashkenazic Jewry. His students, too, were noted as outstanding rabbis. Halachic questions were sent to him from throughout Europe. Maharil was active in communal affairs and charities, and indeed his leadership was sorely needed during his times, a difficult period due to the Hussite wars. Maharil served as a cantor, and many of the melodies attributed to him were used in Mainz till modern times. Maharil's customs and decisions serve as a major source for Ashkenazic halachic practice to this very day. Maharil's works include a responsa collection and a book including his customs, decisions and interpretations (Minhagei Maharil). Maharil died in Worms in 1427.

[א] מוסף. כשאמר שבח מגדל עוז שם הגדול, ה' מרים קולו ביותר ואמר "שם הגדול" בכל כחו. שוע אערוך ולא שבת. מלכות ועוז ולא כבוד ועוז. דרך ענותו בקמץ הוי"ו ולא בשו"א. במגנצא היו אומרים כל שנאני קודם מלך עליון, וקודם מלך עליון לא אמר ובכן ה' ימלוך לעולם ועד. לשליש ש' בקמ"ץ ולא בשו"א. תשיב לנדן ל' בשו"א ונ' בציר"י ולא בחירי"ק ושו"א. גלה בזכרון הגימ"ל בשו"א ולא בפת"ת. אסומה טלולה גשומה. לפתותו בשופר זה ר"ה. כמה יעברון. מי יושקט מי יושלו. י"א מי ינוע, מי יורם מי ישפל. ותשובה ותפלה וצדקה ודלא כסדר קראי. ואמר ותשובה ותפלה ר"ל ע"י תשובה הקדומה לתפלה וצדקה על דרך נירו לכם ניר (ירמיה ד, ג).

3. Rav Moshe Mat (c. 1551-c. 1606) upholds the Maharil in his sefer Match Moshe

תתיח ואומר ונתנה תוקף ואח"כ ותשובה ותפלה
וצדקה כך נמצא בכל המחזורים
חדשים גם ישנים. רק חדשים מקרוב באו אומרים
ותפלה וצדקה ותשובה על פי המדרש אמר רבי
יודן (ל) שלשה דברים מבטלין גזירה קשה של אדם
ואלו הן התפלה והצדקה והתשובה וכולן בפסוק
אחד (לא) ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם
ויתפללו הרי תפלה ויבקשו פני הרי צדקה שנא'
לב) אני בצדק אחזה פניך. וישובו איש מדרכו
הרעה הרי תשובה ואח"כ ואסלח לעונם. ונראה
דאין לשנות כלל כמו שכתב בדרשות מהרי"ל ח"ל
אמר מהרי"ל שגגה הוא ביד המגיהים את הספרים
של הציבור שמא המסדר היה גדול יותר מהמגיה.
כ"ש הכא דאין לשבש ספרים קדמונים דלא
אשתמיט שום אחד מהם שהיה כותבם כזה הסדר.
וכן יסד הפייטן ביוצר דשבת שובה סדר תשובה

Source #10 Goldschmidt Machzor (page 42 of Rosh Hashana)

בקהלות צרפת נהגו לומר לפני הקרובה רשות של מחבר לא ידוע 'אסתופך באולמך'.
בכל קהלות אשכנז וצרפת אומרים כסלוק 'ונתנה חוקך'. פיוט זה כנראה קדום לקלירי, מקורו
בא"י, והוא ידוע לנו גם מכתבי יד של הגניזה.³⁹

Source #11 Goldschmidt Machzor Unesaneh Tokef

יום ראשון

מוסף לראש השנה

סלוק

ובכן לה תעלה קדשה. כי אתה אליהו מלך:

כלי קימן ומכח. – 451

ונתנה תקף קדשת היום / כי הוא נורא ואים
ובו תנשא מלכותך / ויכון בחסד כסאך
ותשב עליו באמת / אמת כי אתה הוא דין
ומוכיח ויודע ועד / וכותב וחותם (וסופר ומונה)
5 ותזכר כל הנשכחות / ותפתח ספר הזכרונות
ומאליו יקרא / וחותם יד כל אדם בו
ובשופר גדול יתקע / וקול דממה [דקה] ישמע
ומלאכים יתפזר / וחיל ורעדה יאחזון
ויאמרו הנה יום-הדין / לפקוד על-צבא-מרום בדין
10 כי-לא-יזכו בעיניך בדין / וכל-באי-עולם יעברון לפניך כבני-מרון:

כ"י אצ"פ וקטעי הגניזה לג (1-21). קנ" (27-3) || 1 ונתנה חוקך קדושת היום: כנגד שלש תקיעות היום הוס' לג' כי הוא:
יום הוס' לנאנד' (שמה זה עיקר) 2 ובו: ובס' לג' תנשא לג' 3 אמת כי אתה הוא דין: כי אתה הוא דין אמת לג' (שמה זה עיקר): אמת חס' פ: הוא חס' אד' הו' וחקגטל 4 מוכיח ויודע ועד 5 ותזכר כל הנשכחות לג' וחותם
חס' ע' וביד כל אדם יחתום הוס' לג' וסופר ומונה הוס' ר' ומונה וסופר הוס' ע' 5 זכרונות בדווחרקנקכ' 7 ושופר טגאפד' |
דקה לג' חס' רוב כ"י 9 יום הדין לג' פ: יום דין רוב כ"י 10 באי העולם לג' | יעברון אבו' וחקמ" פ: עוברים רע

ונתנה חוקך. לפי הרו"ה מוסב ההלך הראשון על יום הדין שלעתידי לבא (עי' שם), ומהפיסקא וכל באי עולם עובר המחבר
לר"ה של כל השנה, מה שאינו מתקבל על הדעת. ויותר נראה שהוא מתאר את סדר ר"ה של כל השנה בשמים בתמונת יום הדין
הסופי שבמקרא, בלי שיש מקור לזה באגדה ידועה.

1 ונתנה חוקך קדושת היום, ר"ל נספר קדושה ר"ה. ובקטע הגניזה הוא ממשיך: כנגד שלש תקיעות היום, לפי הרעיון
הידוע (עי' לעיל שחרית, סלוק 80). כי הוא ר"ל היום. נורא ואיום ל' חבוק א' ז. 2 ובו תנשא מלכותך במד' בד' ז.
ויכון בחסד כסאך 3 ותשב עליו באמת ע"ש ישע' טו ה והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת. אמת כי אתה הוא
דין ומוכיח ויודע ועד כמאמר חז"ל (אבות ד' כ"ב) לידע להודיע ולהודיע שהוא... הוא הדין והוא עד הוא בעל דין וכו'.
5 ותזכר כל הנשכחות ע"פ נוסח הברכה הנשנית במשנה (תענית ב' ד') וזכר הנשכחות. ותפתח את ספר הזכרונות
(ל' אסתר ו א) ע"פ מאמר חז"ל ירו' ר"ה א' ג' דף נ"ז א' שלש פינקסיות הם... 6 ומאליו יקרא מעצמו נקרא. וחותם יד כל
אדם בו ע"ש איוב לו ז ודרשת חז"ל (ספרי דברים ש"ז, ועוד) שהחוטא בעצמו חותם (בשעת פטירתו מן העולם, והפייטנים
העבירו כלל זה לר"ה) על מעשיו. 7 ובשופר גדול יתקע ע"ש והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ישע' כו יג. וקול

יקרה היא מפנינים: מכה גדול הנכנס לפני ולפנים, הוריות דף י"ג א' ועוד). שבת טוב במצפוניו שבת טוב צפון לצדיקים
(תהי' לא כ) במצפוניו, במקום שהוא גונז את טובו, דוגמת עובד' א' ר.

22 תנומה תעופנו (כנראה משחק הפייטן בשמי משמעויות המלה 'עוף') תאפיל לו (תעופה, איוב יא יז), או תעוף מסביב לו.
תרדמה תעופפנו מסובב אותו. תוהו יעופנו ע"ש איוב ט יז אשר בשערה יעופני. 23 תקפו לעד חקפי ל' אסתר י ב.
תפארתו עדי עד ע"ש תהי' עא ה כל היום תפארתך. תהלתו עומדת לעד תהי' קיא י.

רשימת המקורות

Or. 665	=	ל*
Or. 1056	=	ל°
ביה"מ לרבנים	=	ל°°
Montef. 202 (Jews College)		
69	=	מ
21	=	מ'
86	=	מ"
ירושלם, ספריה שוקן, מח' נירנברג	=	נ
נים, ספריה עירונית 12	=	נ°
וטיקאן, Vat. ebr. 322	=	ן
ברלין, ספר. ממשלחית 4200 (52)	=	ס
אונספורד, בודל. Opp. Add. 4068	=	ע
קמברידג', ספר. אונ. Or. 785	=	ע'
אונספורד, בודל. Marshall Or. 42.	=	ע"
פרמא, פלטינה 3006/7	=	פ
2579	=	פ'
2580	=	פ"
1794	=	פ°
2893	=	פ*
וטיקאן, Vat. ebr. 320	=	ף
דפ' מח' רומניא. ויניציאה [ר"פ לערך]	=	ף'
ירושלם, ספר. שוקן 22	=	ף°
אונספורד, בודל. Mich. 611	=	צ
פריס, ספר. לאומית 621	=	צ'
אונספורד, בודל. Mich. 525	=	ץ
קרלסרוה, ספר. המדינה 10	=	ק
אונספורד, בודל. Reggio 1-2	=	ר
מחזור רומא. דפוס בולוניא ש'	=	ר*
גוטינגן, ספר. אוניב. 5-7	=	ש
פרמא, פלטינה 3270	=	ת
מודינא, ספר. אסטנסה 81	=	ת°
רשימת קטעי הגניזה ראה ע' נה ואילך		

(5) Or. 20 10	=	א
לונדון ב.מ. Harley 7618	=	א'
אונספורד בודל. Can. Or. 140	=	א"
Opp. 671	=	א*
Mich. 402	=	א°
" 433	=	א°°
Can. Or. 3	=	אא
Opp. 168	=	אב
Arch. Seld. A6	=	אז
Opp. 165	=	אע
כ"י אפ"ם	=	אפ
ברלין Or. fol. 388	=	ב
באזל, ספר. אונ. R. II 2	=	ב*
גנבה, ספר. אונ. Ms. heb. 12	=	ג
אונספורד, בודל. Opp. 167	=	ד
המבורג, ספר. ממשלחית 102	=	ה
ירושלם, ספר. לאומית Heb. 40 781	=	ו
לייפציג, ספר. אונ. V 1103	=	ו'
אונספורד בודל. Mich. 436	=	ו°
Mich. 627	=	ז
Laud Or. 321	=	ח
ברן, ספר. בורגנית 228	=	ט
ברן, 409/11	=	ט'
ירושלם, ספר. לאומית Heb. 40 1063	=	י
אונספורד בודל. Opp. 166	=	כ
Opp. 12	=	כ'
Mich. 616	=	כ"
Bodl. Or. 167	=	כי
Opp. 668	=	ך
לונדון, בריט. מוז. Or. 2734	=	ל
Add. 26986	=	ל'
Or. 2735	=	ל-

מספר נוסף לסימן כ"י מסמן יד ראשונה או שניה

1. "הוא תהילת, והיא תהילת, והיא תהילת, והיא תהילת".
 2. ההתננות החזקה ביותר לסילוק המפיט את הריכות בין האל למלאכים
 3. עלול כבר להיות ימי הביניים. עקב כך נקרא הסילוק מתוך ההקשר הטבעי
 4. של: הקדושה הקלירית לראש השנה "אופר מאו לשפט היום" (אוצר
 5. השירה והפיט, ב. עמ' 220), ובמקומה נחלקה הטקסט הקדום יותר הנאמר
 6. ער ימינו בחרה גידולה "זנתה חוקי", "חלק מן המלחמה על הטקסט הניי
 7. נתקבצו במחזורי ספור ר' אמנון. מקורו של הספור כפיטן ופרשן הפיט
 8. המפורסם, ר' אפרים בר יעקב מבין שהיה כמעט הצלב השני (1146) וידע
 9. למסור מסורות שונות על הפיוטים ומחבריהם. בספרו מועלים ממוחזרים
 10. בר משה מינה (בן המחצית הראשונה של המאה השלוש-עשרה) בספר "אור
 11. ורוע", בהלכות ראש השנה, סימן רע"ב, ערותו של ר' אפרים מחייב את
 12. מנגנון שבו חי לדבריו ר' אמנון אנדי "שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה
 13. חזרו ויפה מראה, ונקרא שמו אמנון" כי האמין באל חי וסבל על אמונתו
 14. "סוריו קשין מארבה". המעשה קשור בלשוננו של ר' אמנון ממש ובדבריו
 15. שיצא מפי כשגנה ואשר לא יכול עוד לחקו עד שירש שם שמים וחכי
 16. בכיכוב פוט מיוחד שבו הצדיק עלי את הדין. ומעשה שהיה כך היה.
 17. אחרי שהפציר בהגמון ברכ אמנון הרבה שימיר את דתו, ביקש פעם אחת
 18. לרחות את ההגמון בקש ואמר לו שיהיו לו שלושה ימים כדי להרהר בדבר
 19. "וכדי לרחות בדבר אחר כן, אבל כשיצא מלפני ההגמון והיה כינו לבין
 20. עצמו חרה לו הדבר מאוד. כיצד יצא מפי לשון ספק שכזה, שכביכול יש
 21. מקום למחשבה בעניין עקרוני כל כך. וביום השלישי כאשר זימן אותו
 22. ההגמון אליו סירב ר' אמנון להופיע בפניו. וכשהובא לפני ההגמון בעל
 23. כוחות הקדים וחרץ את גור דין עצמו, כי הלשון אשר כיבה אחת דינה
 24. להיחתך. אבל ההגמון לא כך גרס. שכן לשעמו הלשון היטב דיברה, אבל
 25. הרגלים אשר לא באו בזמן המיועד דין להיקצץ וגם יתר ראשי איברים.
 26. ראה אז ורוע, ויטומיר תרכיב, חלק ב. עמ' צ"א. וראה אנ"צ רות "זנתה חוק
 27. - והעיר מנגנון, הדואר, מג (תשכ"ד), עמ' 650-651, וראה עוד מ' שמלצר,
 28. דקדוקי סופרים, שם. עמ' 734.

כשמים מפארים ומרוממים
 באין נוכרים ומפשפשים

כשמים מכסים את עיניהם מראות

באין מכסים בלא כושה כוזה הנפלא²¹

אב הכנסיה מתהיר כנגד ריבוי החקירה והדרשה בקרב בני האדם. שאינם
 מסוגלים לקבל על עצמם עול מלכות שמים מתוך ההלהבות והשלמה כמו
 המלאכים. גישונו שונה לחלוטין מן הגישה היהודית. הפייטן היהודי מציג
 את המלאכים כמי שאימה ופחד הם בלבד מפעלים אותם, ובלא אן לאל
 כידוע חפץ. את בניו המלאכים הוראיכרים הפייטן מכיין דרך קבע אחר
 אות היום ביית המלואה את ציון הקבע הפוחת אשר אומת, והוא חותם
 בציון הקבע ומזמור עליהם. הציון "זאתה תהילת" עומד לעומת זאת
 דרך קבע בראש כינוי האדם, שבראשם מילה יחידה "מן", וההכרה המכרת
 "זהה תהילתך" חותמת אותם.

על פי הפיט הקדום "זהה תהילתך" כתב יהודה עמיחי את "זהה תהילתך"
 של²² השיר נושא בכתובת המשנה שלו את ההכרה החסרה "מתוך פיט
 לימים הנוראים". כל מחזות ומחזות כשרי מסתיימת באחד הצירופים
 "זהה תהילתך", והיא תהילתך, והיא תהילתך, והיא תהילתך, והשיר כולו
 מסתיים ברשימה כמעט פרידנמטית: והיא תהילתך, והיא תהילתך, והיא
 תהילתך, תהילתך של אלוהים מתגלה לפי עמיחי ככל שהאדם אומלל יותר.
 ובניגוד למה שקרה בן הערן אצל עמיחי אלוהים מתחבא והאדם צועק
 "איבה" - והיא תהילתך. בהמשך עמיחי רואה את אלוהים שוכב חמיד על
 הגב מעין "מוסכניק" המטקן בחיקון כלשונו מתחת לחבל. האדם המבקש
 לראות אותו כולו נאלץ להסתפק בסוליות נעליו, וגם זו אברי עוד תהילה
 מתהילתו. האדם הנופל לאחר עמל יומו עם כיווי האור עיף על המקור
 רואה בכך את תהילתו שלו, והאשמה המוציאה עכשיו משורו מן המקור
 תהילתה באופן אירוני בכך שהיא "מאשרת מחוכו באור שמעולם אחרי". השיר
 פותח ברשימה מרדית המתריעה כנגד טחונם האוטומטי של המאמינים:

23. ראה *St. John Chrysostom, On the Incomprehensible Nature of God*,
 (ed. P. Harkins), Washington, D.C., 1982, p. 66.
 24. ראה יהודה עמיחי, *במחנה שתי מחנות - שירים, חל"אביק תשי"ח*, עמ' 17-
 18, ונכלל גם בחלק: *שירים 1948-1962*, ירושלים ותל אביב תשל"ו, עמ' 71-
 72. חרדתי לירי א' הירשפלד על שחלק עמי מתבוננתו בהבנת השיר.

1. רגן רגן מושב עליון
 2. הריע הריע כלי חפזה...
 3. שומע חשמה מלך שניליך
 4. כשמתח תמן בבית חופתו
 5. (היכלות רכתי ב. ה, עמ' ע)

6. הטקסט הפיטרי המתפרסם כאן לראשונה נגלה במקורות הנגזרים.¹⁷ במקורו
 7. שימש כחלק האחרון והאקסטטי של הקדושה הקלירית לראש השנה "אופר
 8. מאו לשפט היום". הקדושה שהטקסט הזה הוא היא חסרה משום מה את החלק החשוב והאקסטטי
 9. אשכנז ער ימינו. אבל היא חסרה משום מה את החלק החשוב והאקסטטי
 10. החתום את הקדושה והנקרא סילוק (מלשון התעלות ועלייה). במקומו
 11. נגלים לומר את הסילוק הישן והטוב וזנתה חוקי. שהמלאכים עושים לפיו
 12. בהכנה את רצון האל. כל לפי יניי בסילוקיו המלאכים כשעה שרם
 13. מעריצים את האל קוראים בשם ישראלי: "זמכרי שם יעקב" / "עריצון אליהו
 14. ישראלי, (פיטו יניי, א. עמ' 168-169, וכן שם, עמ' 220). מבחינת הרעיון
 15. יכול היה זנתה חוקי, להיכתב על ידי יניי, ובקטעי גניזה קדומים אכן
 16. משמש זנתה חוקי. סילוק לקדושה הניית לראש השנה.¹⁸ ככל הנראה
 17. הקלירי לעומת זאת מוצגת בהדרגה קצת המלאכים כעליונותם של ישראל.
 18. הברכים נאמרים ספי דאל ככבודו ובעצמו כלשון תוכחת כנגד המלאכים
 19. ואנה חלק מדרשות הכתובים נוסח חז"ל. הפייטן משחק אותה בדומה
 20. השמימית כאשר האל מוכיח את המלאכים ביום הדין על שום מערערים על
 21. זיכרם של ישראל אהוביו בדיון בין השאר האל טוען, שאפילו את זמנו של

17. גילה ושיחור אותו מר בנימין לפל, מעבדי האקדמיה ללשון העברית
 18. בירושלים, אשר חרדה אפורה לו גם כאן, על פי כתבי יד אוקספורד ג. ד. דף
 23 (רשימה נדכואר 2827.8), וכן כתבי יד קמברידג' 59: 404. T.S. NS.
 18. ראה א' גרינוולד, "פיטו יניי וספרות יודית מרכבה", מכתב, לו (תשכ"ו), עמ'
 257. והשווה בסילוק לפי מנגנון רומניה שהוא כנראה של יוחנן הכוזב;
 ובספרים מלאכי מרומים / כי תעדיק בדין מוכתמים... יפצח פה ויהיו
 מרוממים (מחזור ליום דיפיונים, עמ' 398).
 19. ראה פיטו יניי, ב. עמ' 202-207. יראה כי קמברידג' T.S. NS, וכן כי יניי
 20. יוקר 6 2131, ENA, והשווה קנצי פיט בנקיר ארץ ישראל, עמ' 33. והשווה
 21. כי לפל, "פיטו יניי בעיכורו של פלגאל בן אפרים" אסופת ועמ' לראות
 אור. ראה עוד נ' יודי, התבטשות נוסח החפילה במוח ובמערב: קובץ
 מאמרים, ירושלים תשנ"ח, א. עמ' 442-441.

Source #13: The struggle with Martyrdom

1. Rambam Ysodei haTorah:5

הלכה א

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

הלכה ב

במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עובר על אחת מהן או תהרג, יהרג ואל יעבור, במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד.

הלכה ג

וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזרה אבל בשעת הגזרה והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחביריו ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצות, יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצות בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין עובדי כוכבים.

הלכה ד

כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחביריו, ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, ועליהם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה שנאמר בנותן מזרעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עבודת כוכבים שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר, אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו, והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם.

2. Ba'alei Hatosafot

A. תוספות מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

ואל יחבל עצמו - אור"ת דהיכא שיראים פן יעבירו עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כי ההיא דגיטין (דף נו:) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים (וע"ע תוס' גיטין דף נו: ד"ה קפצו).

B. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

הא דאמרינן בהגדה דר' חנינא בן תרדיון מוטב יטלנה מי שנתנה ולא אחבול בעצמי. כתוב בגליוני התוספות שהיה אומר ר"ת דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו, והכי איתא במדרש (ב"ר ל"ד י"ד) כתיב (בראשית ט' ה') אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו. יכול אפי' כשאל מלך ישראל, פירוש שחבל בעצמו מפני שהיה מתירא שמא יעבירוהו על דת, תלמוד לומר אך מיעט, דבכי האי גונא שרי, ומכאן לומדין לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת, ע"כ מצאתי בגליוני התוספות, והם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן, ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן הלכה למעשה. (א"ה, עי' דעת זקנים מבעלי התוספות בפסוק הנ"ל).

C. תוספות מסכת בבא קמא דף צא עמוד ב

אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין כו' - וא"ת ומאי ס"ד השתא וכי על זה צריך להביא ראיה דמקרע בגדים עובר משום בל תשחית ואור"י דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבול אפי' לצורך כגון אשה שטפחה על ראשה וכן ההיא דאך את דמכם שהרג את עצמו בשביל שום דבר שירא וכן מקרע על המת זהו לצורך.

D. תוספות הר"ש משנץ

מוטב יטלנה מי שנתנה ואל יחבל בעצמו. אור"ת דבמקום שמתירא פן יכריחוהו לעבור על דת שרי כהנהו דפ' הניזקין" שנסבו לקלון וקפצו לתוך הים. ועוד אמרי' במדרש"י יכול כשאל ת"ל אך י".

מ"א שטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו ואור"ת דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו הגוים עי' עצמו מחמת שמתירא שלא יכריחוהו הגוים עי' איסורי ומכות וזוהי רעה יותר לעבור על תורה וירא שלא יוכל לעמוד בהם מותר (ועי' כגון קפצו כולם ונפלו לתוך הים דגיטין (דף נו:) דאע"י דמשם אין ראיה כי שעיב' ה"י יכולים השבאים לנהוג בהם קלון בדאמר שנשבו לקלון מ"מ כביא הוא דשרי ומצוה היא:

E. תוספות ר אלחנן

3. Maharshal - Yam Shel Shlomo

רנו

שלמה

בבא קמא פ"ח דף צא.-צא: סימן נט-ס

ים של

דחשיב דכפרק האורג (שם ק"ה ע"ב) להטיל אימה בתוך ביתו, הכא נמי מותר לחבול בעצמו מחמת צורך אחר.
 ① ולי נראה, דהלכה כמתניתין, שאסור לחבול ולכייש בעצמו.
 ② דמתניתין עיקר לגבי ברייתא. וכן הר"ף והרא"ש לא הביאו רק המשנה. וא"כ אפילו לצורך אסור. דהא מעשה דרבי עקיבא לצורך ממונ היה. ואפילו הכי אמר רבי עקיבא שאינו רשאי לחבול בעצמו. וק"ו חבלה ממש, וכן האי קרא דרשין בגמרא כהאי סוגיא. אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט, ה) אמר ר' אליעזר, מיד נפשותיכם אדרוש. היינו נמי שאסור להרוג את עצמו בשביל שום דבר שירא. וכן פסק ר"י להדיא (תורה אלא). ונראה, אפילו אם נתפס בידי גוים. ומתיירא שלא יענו אותו עד שיעבור ע"ז. מ"מ לא ימית את עצמו. ויסבול כל העינויים לפי כחו, והבא לטהר מסייעים לו.
 ③ ואולי יכול לקבל הענויים. ואף שאמרין (מחובות ל"ג ע"ב) אלמלא נגדינהו לחנניא מישאל ועזריה כבר פלחו לצלמא. הלא פירש התו' (שם ד"ה אילמלי) משום דהצלם דנבוכדנצר אינו עשוי אלא לכבוד המלך, ולא היה ע"ז ממש אבל אם היה ע"ז ממש. ח"ו שלא היו מקבלים העינויים, דהא ר' עקיבא היו סורקים את בשרו במסרק של ברזל (ברכות ס"א ע"ב). ואמר כל מי הייתי מצטער על פסוק זה, אימתי יבא לידי ואקיימנה.
 ④ בכל לבבך ובכל נפשך (תו' פרק אלו נערות). וג"כ אין דרך מלכות לענות אותו על שיעבור ע"ז. אלא דנין אותו, או בשריפה, או במיתה חמורה. וא"כ יהרג ואל יעבור, וזה אינו קרוי חובל בעצמו, כמו שכתב הרא"ש בפרק אין מעמידין (ע"ז פ"ב סימן ט"ו). שאין קרוי חובל בעצמו כשמניח עצמו ליהרג וכו'. אבל בעצמו פשיטא אסור. וכן מצינו להדיא בפ"ק דע"ז (ע"ה ע"א) גבי ר' חנינא בן תרדיון, שא"ל תלמידיו, ר' פתח פיך תכניס בו האש, ותצא נשמתך במהרה. אמר, מוטב שיטלנה מי שנתנה, ואל יחבול בעצמו. אבל בקש לאחרים לקרב מיתתו. ומ"מ אם מתיירא שלא יענו אותו על יהודים אחרים. ויאבדו ח"ו כמה נפשות מישראל. כמו שיש מקצת מושלים על דבר שקר, שמענין יהודי אחד על הכלל. ואחד יאבד רעו"ה הרבה, מותר להרוג בעצמו, ואולי שאול ע"ה כיון על זה שנפל על חרבו (ש"א ל"א, ד). שסבר אם יפול חי בידם ותעללו בו, ויענו אותו. ומסתמא בני ישראל לא יכולים לראות ולשמע בצרת המלך, ולא יעמדו על נפשם מלנזקם וקמתו ולהצילו. ויפלו כמה רבבות מישראל. והוא כבר ידע שנגזרה עליו הגזירה, שלא ימלט מהם. ועל זה אמר קרא, פן יבואו הערלים ודקוני, כלומר, שבסוף ידקוני, וממיתים אותי, ותעללו בי קודם מיתה, ולפקוד נפש אחרים מותר לחבול בעצמו. וגם אפשר משום כבוד מלך משוח ה'. שאין ראוי שימות בידי הערלים, ויעשו בו מיתת עינוי ובזיון, והוא חילול ה' בדת אמונתו.
 ⑤ שםצאתי כחב בשם הריטב"א ז"ל (עין יעקב ע"ז י"ה ע"א) וז"ל, הא דאמרין בהגדה דר' חנינא בן תרדיון, מוטב שיטלנה מי שנתנה, ולא אחבול בעצמי. כתוב בגליוני התו', שהיה אומר ר"ת ז"ל, היכא דמתיירא שלא יכריחוהו לעבור על דת. מותר לחבל בעצמו, והכי איתא במדרש (ב"ר ל"ד, י"ט) ר' חייב (בראשית ט, ה) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו. יכול אפילו כשאול מלך ישראל, ת"ל אך מיעוט. פירש שחבל בעצמו, מפני שהיה מתיירא שמה יעבירוהו על דת. דבכה"ג שרי, ומכאן לומדים לשחוט הנערים בגזירות, מפני העברת דת. ע"כ מצאתי

ס. דין מי שקדם מעשה מצוה של חבירו. והוא טען אתה צויתא לי כו', ואם לא צוהו חייב י' זהובים, ושכר מצוה או ברכה הכל שוה, והרבה חילוקים מזה, ואם דנים עכשיו. ומי שנדר לחבירו למול בנו, או שיהיה בעל ברית, והחזר בו כו', או היה רגיל מתחילה ליתן לו, אם יכול הבעל לחזור כו'.

תני רבה בר בר חנה (צ"א ע"ב), ראובן אמר לשמעון שורי הרגת, נטיעותי קצצת. ושמעון אמר, אתה אמרת לי להורגו, אתה אמרת לקוצצו, פטור, ופריך, כל כמיניה, א"כ לא שבקת חיי לכל בריה, ואפי' נותן קצת טעם לדבר למה צוהו. מ"מ לא יהיה נאמן. אלא איירי בשור שהרג את האדם, שעומד להריגה, כך פירש רש"י, ואיירי בזמן הזה. דאלי"כ אסור להורגו, וצריך לסקלו, לדונו בכ"ג לכ"ע, ואפילו לרבי אליעזר דסבר בפ"ק דסנהדרין (כ"ה ע"א) כל הקודם להורג זכה. היינו דוקא בה' חיות, הארי והדוב כו', ואפ"ה לית הלכתא כותיה, וגבי בהמה כ"ע מודו, אלא בזמן הזה, דליכא כ"ג לדון אותו. ומ"מ אסור להשהותו, משום לא חשים דמים בביתך (דברים כ"ב, ה). וא"כ אפילו לא המית כלל, רק שהוא נגחן ומועד להזיק הבריות, אסור להשהותו. וכן פ"י הרמב"ם (ה' חובל פ"ז הי"ג) והרא"ש (סימן י"ד).

והא' שורי הרגת לאו דוקא. דא"כ יטען עליו, אני הייתי שוחטו לאוכלו, ואת הרגת. דבוראי אינו אסור בהנאה,

Source 14: The Ten Martyrs

A. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב [Oxford, Paris & Vatican edition]

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על-דורש את המקרא פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה? +תהלים י"ז+ ממתים ידך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

B. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ט הלכה ה

אלא כל יומי קריתי פסוק זה והייתי מצטער ואומר אימתי יבואו שלשתן לידי ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

C. תוספות מסכת סוטה דף לא עמוד א

גדול העושה מאהבה - בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחך

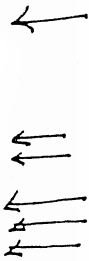
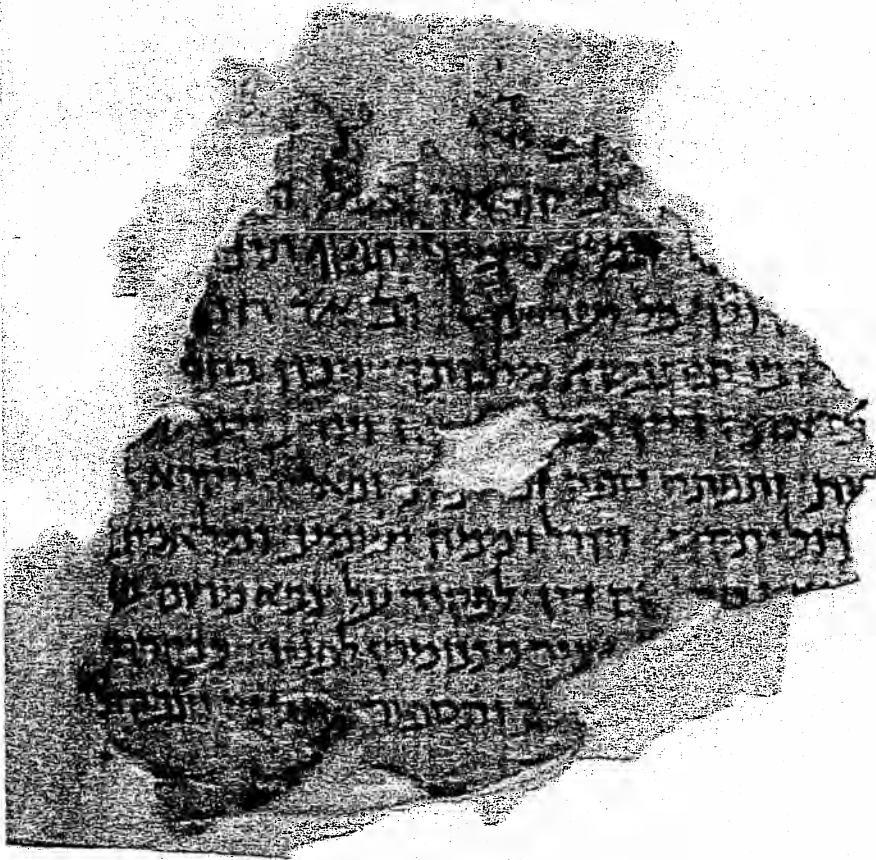
Source #15: Following the Midrash/Yerusalmi not the Bavli

תוספות מסכת חגיגה דף יג עמוד א

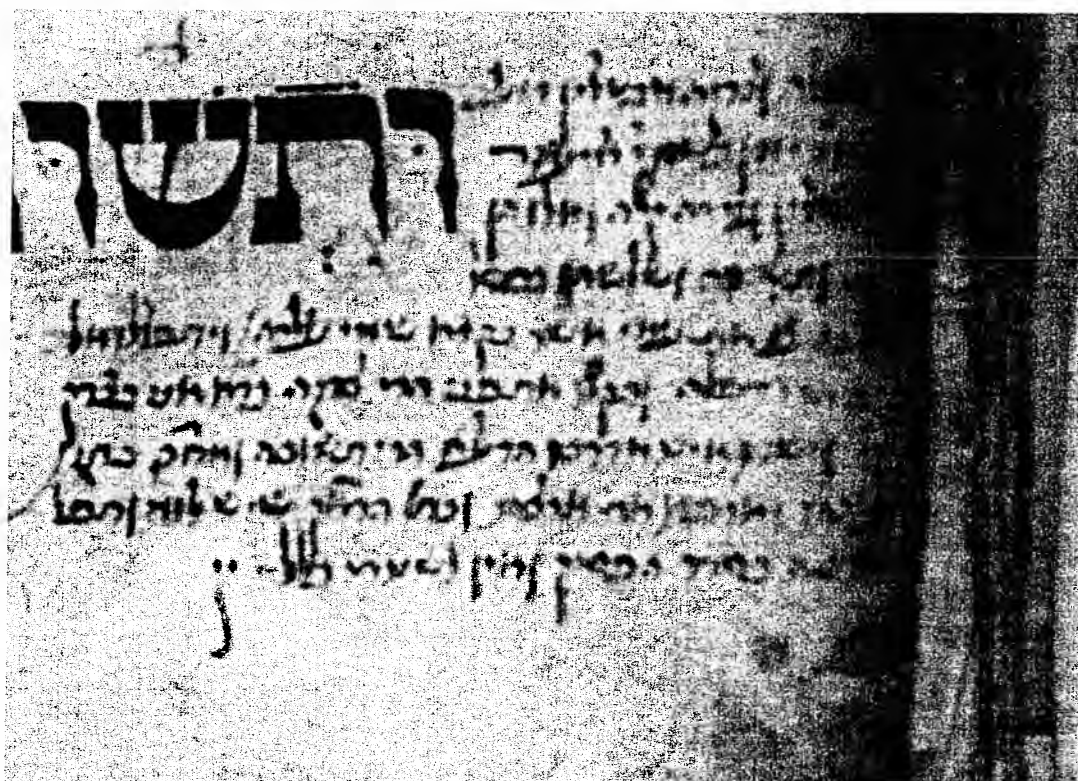
ורגלי החיות כנגד כולם - יש מגיהין בקדושתא שיסד הקליר וחיות אשר הנה מרובעות לכסא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ומוחקים הוי"ו ואומרים כי כן עולה לפי חשבון שבכאן למנין ז' רקיעים וח' אוירים הוא ט"ו פעמים ת"ק והיינו מנין ישרה ש"ר ת"ק וי"ה לסימנא שכן עולה ט"ו פעמים כך ומיהו בחנם מחקוהו שיסד דבריו ע"פ הירושלמי דהרואה א"ר לוי מארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה אמר ר' ברכיה ור' חלבו בש"ר (בא) סמוקה גדול מזה רגל אחד כמנין ישר"ה ראה כמה גבוה מעולמו כו' משמע כמנין שיסד ת"ק ט"ו וכן היה דרכו שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז שיטת הש"ס ירושלמי שהוא היה תנא והוא היה ר"א ברבי שמעון דקרי עליה מכל אבקת רוכל תנא קרא קרובץ ופייטן (ויקרא רבה פ"ל) ובימיו מקדשים ע"פ הראייה שמעולם לא יסד רק קרובץ מיום (אחד).

Pre Talmudic period

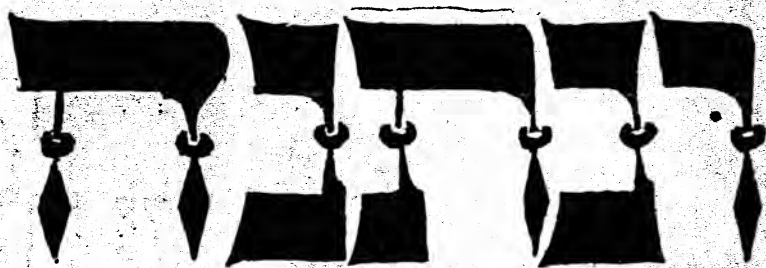
Adler catalog
ENA 2131-6v

Machzor Prague 1522-1525

וּבְכֹחַ הַלֵּל הַזֶּה קִרְשָׁה בִּי אֵתָה אֶתְּסִי מִלֵּד :

תִּקַּח קִרְשֵׁת הַיּוֹם כִּי הוּא גִזְרָא וְאִזְסִי וּבֹתֵשׁ אֶמְלִיכָתְךָ
וְיִסֵּךְ בְּחֶסֶד כְּסֹאךָ וְתִשָּׁב עָלַי בְּאֵמֶת אֵמֶת בִּי אֵתָה
הוּא בִּיזָן וּמִזְכִּיתָ וְיִזְדַּע וְעַד וְסִתְּבִי וְהוֹתִם וְתִזְכֹּר כֹּל
תִּשְׁפֹּחֹת וְתִפְתַּח סֵפֶר זִכְרוֹנֹת וּמֵאֵלֶיךָ יִקְרָא וְהוֹתִם
יָד מִלְּאֲרִסִּי וּבִשְׁוֹפֶר גְּדוֹל יִתְקַע וְקוֹל דְּמִמֶּנִּי דִּמְנִי
יִשְׁמַע וּמִלְּאֲרִסִּי יִחַפְּזוּ וְהִל וְרַעְדָה יִאֲחֻזֵּךְ וְיִאֲמִרוּ
הִנֵּה יוֹם דִּין לִפְקוֹד עַל צָבָא מִרוֹם פְּרִיזָן כִּי לֹא יִחַפְּזוּ
כְּעֵצֶךָ בְּרִיךְ וְכֹל בָּאֵי עוֹלָם יַעֲבִירוּ לִפְנֵיךָ כִּבְנֵי מִדְּרוֹךְ
כְּבִשְׁתָּ הַדָּעָה עֲדָרָה מִעֲבִיר צֹאנִי תַחַת שִׁבְטִי בֶן תַּעֲבִיר
וְתִסְפֹּד וְתִמְנֶה וְתִפְקוֹד צֶפֶשׁ כֹּל חַי וְתַחֲתוֹךְ קֶצֶה לְכֹל
פְּרִיזָתִיךָ וְתִכְתוֹב אֶת גִּזְרֵי דִינָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה

וְיִתְבַּח וְכִיּוֹב צִוִּי כִּיפּוֹר יִתְמַח וְכִיּוֹב יַעֲבִירוּ וְכִיּוֹב
יִפְרֹאזִי מִי יִתְהַי וּמִי יִמּוֹת מִי בְּקִיצוֹ וּמִי לֹא בְּקִיצוֹ מִי
בְּמִסּוֹמִי בְּאֵשׁ מִי בְּחַרְבוֹ מִי בְּחִיָּה מִי בְּרַעְבוֹ מִי בְּצָמָא
מִי בְּרַעַשׁ מִי בְּמִגְפָה מִי בְּחִיָּה מִי בְּסִקִּילָה מִי יִנּוּחַ
וּמִי יַעֲזֵר מִי יִשְׁקוּ וּמִי יִטְרַח מִי יִשְׁלֹוּ וּמִי יִתִּיּוֹר מִי
יַעֲשִׂי וּמִי יַעֲזִי מִי יִרְוֹס וּמִי יִשְׁפֹּל

וְתִשׁוּבָה וְתִפְלָה וְצַדִּיקָה

מִצְדִּיקִיךָ אֶת רוֹעֵי הַמִּזְרָה

וְהָיָה כִּי יִשְׁפֹּל
וְהָיָה כִּי יִשְׁפֹּל
וְהָיָה כִּי יִשְׁפֹּל
וְהָיָה כִּי יִשְׁפֹּל

28

120.